

Tuuli Pihlajamäki

TESTAMENTISTA LUOPUMINEN – OPAS EDUNSAAJALLE

Liiketalouden koulutusohjelma

2018

TESTAMENTISTA LUOPUMINEN – OPAS EDUNSAAJALLE

Pihlajamäki, Tuuli
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Tammikuu 2018
Ohjaaja: Lehtonen, Suvi
Sivumäärä: 66
Liitteitä: 2

Asiasanat: testamentista luopuminen, testamentti, perintövero, perimysjärjestys

---

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia testamentin merkitystä oikeudellisena toimena, testamentista luopumiseen kohdistuvia oikeusvaikutuksia, sekä perintöveroseuraamuksia. Työn tarkoituksena on toimia oppaana testamentinsaajalle antaen tietoa edunsaajana testamenttimääräyksen myötä olevalle henkilölle siitä millä tavalla testamentista voi luopua ja millaisia vaikutuksia luopumisella on siihen, kenelle omaisuus lopulta siirtyy ja miten perintövero luopumisen johdosta määräytyy.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena oikeustieteellisenä tutkimuksena, jossa selvitettiin oikeuskirjallisuuteen ja vallitsevaan lainsäädäntöön pohjautuen testamentista luopumisen vaikutusta siihen, kenelle testamentin kohteena oleva omaisuus luopumisen seurauksena siirtyy ja miten perintöverotus toimitetaan testamentista luopumisen jälkeen. Lisäksi työssä käsiteltiin Suomen lakimääräisestä perimysjärjestyksestä ja testamentin merkityksestä testamentinsaajan ja testamentin tekijän kannalta. Työssä selvitettiin myös rintaperillisen lakiosaoikeuden ja toissijaisten perillisten oikeuden vaikutusta testamentinsaajan asemaan.

Opinnäytetyössä käsiteltiin teorian lomassa testamentista luopumista myös käytännön tasolla oikeustapauksien esittelyn ja keksittyjen esimerkkitalanteiden avulla. Työssä hyödynnettiin lisäksi tekijän oman työkokemuksen kautta karttunutta tietoa ja työtä varten haasteltiin myös Verohallinnon perintö- ja lahjaverotuksen asiantuntijaa.

Testamentista luopumisella on monenlaisia vaikutuksia niin luopujan, kuin hänen sijaansa tulevan edunsaajan kannalta katsottuna. Testamentinsaajalla on oikeus luopua testamentista, mutta laki säätelee millä tavalla tämän tulee tapahtua ja kenelle omaisuus luopumisen johdosta siirtyy. Testamentinsaajan onkin tärkeää olla tietoinen luopumiseen liittyvistä rajoitteista ja seuraamuksista.

RENUNCIATION OF A TESTAMENT – A GUIDE FOR A BENEFICIARY

Pihlajamäki, Tuuli

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Administration

January 2018

Supervisor: Lehtonen, Suvi

Number of pages: 66

Appendices: 2

Keywords: renunciation of a testament, testament, inheritance tax, statutory right to inherit

---

The purpose of this thesis was to study what is the meaning of the testament as a legal act and what happens if a beneficiary under a testament will renounce his rights. This thesis serves as a guide for the beneficiary by giving information about the legal impacts of the testament and information about what happens if the beneficiary wants to renounce his rights.

This thesis was a qualitative legal research, which based on legal literature and prevailing legislation researched how renouncing rights of a beneficiary under a testament will impact on that who is going to get the inheritance and how is the inheritance tax being determined. This thesis also included information about the Finnish statutory right to inherit and the effects of the direct descendants and subsidiary heirs for the status of the beneficiary.

In addition to the theory, this thesis also presented legal cases and gave some examples to apply the theory to practice. The study also utilized the knowledge gained through the author's own work experience and the interview of the Tax Administration's inheritance and gift tax expert.

The renunciation of the beneficiary rights has many consequences for both, the renouncing beneficiary and the person who will take his or her place. A beneficiary under a testament is entitled to renounce his rights after the death of the decedent, but the law regulates how renouncing have to be done and to who will get the inheritance and have to pay inheritance taxes after renouncing. That's why it's important for the beneficiary to be aware of the restrictions and consequences associated with renouncing rights to be a beneficiary under a testament.

SISÄLLYS

KÄSITTEET	6
1 JOHDANTO	10
2 TUTKIMUSONGELMA JA KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT	11
2.1 Opinnäytetyöongelma	11
2.2 Teoreettinen viitekehys	12
2.3 Käytettävät menetelmät ja aineiston kerääminen	13
3 LAKIMÄÄRÄINEN PERIMYSJÄRJESTYS	14
3.1 Perintökaaren säännökset	14
3.2 Parenteelit	16
3.2.1 Ensimmäinen parenteeli	16
3.2.2 Toinen parenteeli	18
4 YLEISTÄ TESTAMENTISTA	20
4.1 Määritelmä ja muotovaatimukset	21
4.2 Testamenttioikeus	24
4.3 Jäämistösuunnittelu	25
4.4 Lakiosaoikeus ja toissijaisten perillisten oikeus	26
4.5 Testamenttiluokitukset	27
4.5.1 Yleis- ja erityisjälkisäädös	28
4.5.2 Omistusoikeustestamentti	29
4.5.3 Käyttö- ja tuotto-oikeustestamentti	30
5 TESTAMENTISTA LUOPUMISEN OIKEUSVAIKUTUKSET	31
5.1 Testamenttiin ryhtyminen ja verovelvollisuuden syntyminen	31
5.2 Testamentista luopuminen	33
5.3 Toissijaismääräys ja sijaantuloperilliset	38
5.4 Testamentin tulkinta	43
6 TESTAMENTISTA LUOPUMISEN VAIKUTUKSET PERINTÖVEROTUKSESSA	44
6.1 Perintöverovelvollisuus	44
6.2 Perintöveroluokat	46
6.3 Tehokas ja tehoton luopuminen	49
6.4 Testamentista luopuminen osittain	50
7 ENNAKKORATKAISU APUNA TESTAMENTISTA LUOPUJALLE	55
7.1 Verohallinnon ennakkoratkaisu	55
7.1.1 Ennakkoratkaisun hakeminen	55

7.1.2 Ennakkoratkaisupäätöksen sitovuus.....	57
7.2 Perunkirjoituksen toimittamisajan ja/tai perukirjan jättöajan pidentäminen	58
8 YHTEENVETO JA POHDINTA	59
LÄHTEET.....	65
LIITTEET	

KÄSITTEET

Alaikäisyysvähennys	Vainajan alaikäisen lapsen tai lapsen ollessa kuollut, lapsenlapsen perintöosuudesta tehdään 60 000 euron suuruisen vähennys laskettaessa perintöverotettavaa perintöosuuden määrää. Esim. perintöosuus 100 000 euroa. $100\,000 - 60\,000 = 40\,000$. Alaikäisen lapsen tai lapsenlapsen verotettava perintöosuus on 40 000 euroa.
Avioehtosopimus	Sopimus, jolla puoliset rajaavat pois toisen avio-oikeuden omaan omaisuuteensa.
Avio-oikeus	Avioliittolain määrittelemä oikeus. Kummallakin puolisella on avio-oikeus toisen omaisuuteen. Avioeron tai kuoleman tapahtuessa, puolisoitten avio-oikeuden alainen omaisuus lasketaan yhteen ja jaetaan puoliksi. Kummallekin puolisolle kuuluu puolet yhteenlasketun omaisuuden määrästä.
Edunsaaja	Henkilö, joka saa tietyn oikeustoimen kautta jonkun taloudellisen etuuden. Esimerkiksi testamentti on oikeustoimi ja testamentinsaaja edunsaaja.
Ennakkoperintö	Perinnönjättäjän antama lahja, joka tulee perintökaaren säännösten mukaisesti huomioida perinnönjättäjän jälkeen suoritettavassa perinnönjaossa.
Ennakkoperintöolettama	Lähtökohtaisesti rintaperilliselle annettu lahja katsotaan ennakkoperinnöksi, ellei lahjakirjalla ole toisin määrätty.
Ennakkoratkaisu	Verohallinnon antama sitova päätös siitä, miten yksittäisessä veroasiassa tullaan menettelemään.
Eriyisjälkisaädös	Toiselta nimitykseltään legaatti. Testamenttimääräys, jolla määrätty henkilö saa perinnönjättäjältä tietyn etuuden, kuten tietyn omaisuuden omistus- tai käyttö- ja hallintaoikeuden.
Jäämistö	Vainajalta jäänyt omaisuus varoineen ja velkoineen.
Jälkisaädös	Toiselta nimitykseltään testamentti. Asiakirjalla henkilö määrää omaisuutensa kuolemansa jälkeen tietyille henkilöille tai tietyille henkilöille.
Kasvatilapsi	Esimerkiksi vanhempien päätöksellä muun perheen kasvatettavana oleva alaikäinen lapsi. Biologiset vanhemmat

voivat saada halutessaan lapsen takaisin. Kasvatilapsen juridinen side biologisiin vanhempiin ei katkea.

Lahjavero	Vero, jota henkilön tulee perintö- ja lahjaverolain 18 §:n säännösten mukaisesti maksaa saadessaan lahjan toiselta henkilöltä.
Lakimääräinen perimysjärjestys	Perintökaaren mukainen järjestys, joka kertoo kenelle vainajan sukulaiselle perintö ensisijaisesti menee.
Lakiosa	Perintöosuus, johon vainajan rintaperillinen on vähintään oikeutettu mahdollisesta testamentista huolimatta. Lakiosan määrä on $\frac{1}{2}$ siitä osuudesta, jonka rintaperillinen olisi lakimääräisen perimyksen mukaisesti perinyt.
Moitekanne (testamentti)	Testamentinsaajaa vastaan käräjäoikeudessa nostettava kanne, jonka tarkoituksena on todeta testamentti pätemättömäksi.
Objektiivinen tulkinta	Puolueettoman henkilön näkökulmasta tapahtuva sopimuksen ja siihen liittyvän tulkinta-aineiston arviointi.
Oikaisuvaatimus	Asiakirja, jolla haetaan muutosta annettuun verotuspäätökseen.
Oikeustoimi	Oikeudellisen merkityksen omaava tahdonilmaisu. Esimerkiksi testamentti. Oikeustoimen seurauksena perustetaan, muutetaan tai kumotaan kahden tai useamman henkilön tai oikeushenkilön välinen sidos.
Ositus	Avio-oikeudenalaisen omaisuuden selvittäminen ja taasaaminen avioliiton päätyttyä avioeroon tai toisen puolison kuolemaan.
Ottolapsi	Adoptiolapsi, joka on tuomioistuimen vahvistaman adoption kautta tullut ottovanhempansa lapseksi. Ottolapsen juridinen suhde biologisiin vanhempiin katkeaa.
Parenteeli	Sukulaisuussuhteen taso vainajaan nähden. Ensisijainen perintöoikeus on lähemmällä sukulaisilla. Jaettu kahteen parenteeliin: 1. parenteeliin kuuluvat läheisimmät sukulaiset ja toiseen kaukaisemmat.
Perillinen	Henkilö, jolle toisen henkilön omaisuus siirtyy tämän kuoltua.
Perinnönjako	Toimitus, jossa kuolleen henkilön omaisuus jaetaan perillisten kesken.

Perintö	Vainajan omaisuus, joka siirtyy toiselle henkilölle joko lakimääräisen perimysjärjestyksen tai testamentin kautta.
Perintövero	Vero, joka perintö- ja lahjaverolain säännösten mukaisesti on maksettava saadusta perinnöstä.
Perukirja	Asiakirja, joka laaditaan henkilön kuoleman jälkeen perintökaaren säännösten mukaisesti. Perukirjasta selviää vainajan perimysjärjestyksessä lähimmät sukulaiset sekä mahdolliset testamentinsaajat ja vainajan sekä lesken varallisuus ja velat.
Perunkirjoitus	Toimitus, jossa selvitetään kuolinpesän tila eli laaditaan perukirja.
Pesänselvittäjä	Henkilö, joka auttaa kuolinpesän osakkaita pääsemään sovintoon velkojien kanssa omaisuuden jakamisessa.
Puolisovähennys	Vainajan aviopuolison mahdollisesta perintöosuudesta tehdään 90 000 euron suuruinen puolisovähennys, joka huomioidaan perintöveroa määrättäessä samalla tavoin kuin alaikäisyysvähennys.
Rintaperillinen	Perittävän suoraana alenevassa polvessa oleva jälkeläinen eli lapsi, ottolapsi tai lapsenlapsi.
Sijaantuloperillinen	Kuolleen, perinnöstä luopuneen perillisen tai testamentista luopuneen testamentinsaajan rintaperillinen, joka saa kuolleen perillisen tai luopujan osuuden perittävän omaisuudesta.
Subjektiiivinen tulkinta	Yleinen testamentin tulkintaperiaate, jolla pyritään testamentin tekijän todellisen tarkoituksen selvittämiseen.
Sukuhaara	Henkilö ja hänen suoraan alenevassa tai ylenevässä polvessa olevat sukulaisensa (vanhempi, lapset, lapsenlapset, lapsenlapsenlapset jne.) muodostavat aina yhden sukuhaaran.
Tasinko	Omaisuserä, jonka avioliiton päättyessä avioeroon tai toisen puolison kuolemaan, varakkaampi puoliso joutuu avio-oikeuden nojalla suorittamaan vähemmän varakkaalle puolisolle. Mikäli puolisoilla on avioehto, ei tasinkoa makseta, vaan kumpikin pitää oman omaisuutensa.
Testamentin tulkinta	Mikäli testamentin tarkoitusta ei saada selville sanamuodon perusteella, joudutaan turvautumaan testamentin tulkintaan, jonka tarkoitus on selvittää testamentin tekijän tarkoitus ja viimeinen tahto.

Testamentinsaaja	Henkilö, jonka hyväksi testamentin tekijä on tehnyt testamentin. Edunsaaja, joka saa testamentissa määrätyn osan perinnönjättäjän omaisuudesta tämän kuollessa.
Tulkintakanne	Käräjäoikeudessa nostettava testamentin tulkintaa koskeva kanne. Päämääränä saada tuomioistuimen vahvistus testamentin tekijän tarkoituksesta.
Vajaavaltainen	Henkilö, joka ei saa itse kokonaan tai osaksi päättää oikeudellisista toimista, jotka koskevat häntä itseään. Vajaavaltaisia ovat alle 18-vuotiaat sekä sellaiset täysi-ikäiset henkilöt, jotka on julistettu vajaavaltaisiksi esimerkiksi sairauden vuoksi.
Velallinen	Velkasuhteen osapuoli, joka on velkaa toiselle.
Verolaji	Eri tuloista ja omaisuuseristä maksettavat verot. Esimerkiksi kunnallisvero, valtion tulovero, kiinteistövero, perintövero, lahjavero, varainsiirtovero.
Veronkierto	Toiminta, joka noudattaa verojärjestelmän sääntöjä, mutta poikkeaa lakien tarkoituksesta. Päämääränä on pienentää omia veroja tai välttää niitä kokonaan.
Verotuspäätös	Päätös josta selviää määrätyn veron peruste sekä määrä.
Yleisjälkisäädös	Yleistestamenti, jolla perittävä määrää omaisuudestaan kokonaisuutena. Yleistestamenti ei koske tiettyä omaisuuserää, vaan sillä määrätään omaisuuden siirtymisestä yleisluontoisesti.

1 JOHDANTO

Perinnöstä ja testamentista luopuminen on suhteellisen yleistä ja syitä luopumiselle on monia. Jos esimerkiksi perinnönsaajan vanhempi kuolee ja hänellä itsellensä on aikuisia lapsia, saattaa perinnönsaaja kokea, että perinnön on järkevämpää mennä suoraan hänen omille lapsille. Näin välttyään siltä, että lapset joutuvat mahdollisesti aikanaan maksamaan uudelleen perintöveroa samasta omaisuudesta. Perinnönsaajalla saattaa olla jo sen verran varallisuutta itsellensä, ettei hän koe tarvitsevansa perintöä ja siitä olisi hänen mielestään enemmän hyötyä esimerkiksi juuri aikuistuneille lapsille. Sama koskee testamentinsaajaa, toki sillä eroavaisuudella, että luopuminen ei välttämättä automaattisesti johda siihen, että omaisuus siirtyisi testamentinsaajan lapsille.

Opinnäytetyöni ongelmana on selvittää testamentin tarkoitusta oikeudellisena toimena ja siitä luopumiseen kohdistuvia oikeusvaikutuksia sekä perintöveroseuraamuksia. Työskentelen Verohallinnolla perintö- ja lahjaverotustehtävissä ja kiinnostus aiheeseen heräsi työssäni eteen tulleiden perintöverotapausten kautta. Testamentista luopuminen ei ole niin yksinkertainen oikeustoimi kuin saatetaan ajatella. Testamentista luopumisella on monenlaisia vaikutuksia niin luopujan kuin hänen sijaansa tulevan edunsaajan kannalta katsottuna. Tämän opinnäytetyöprojektin avulla haluankin kehittää omaa perintöoikeuteen ja perintöverotukseen liittyvää ammatillista osaamistani.

Sen lisäksi, että tutkin aihetta oman kiinnostukseni vuoksi ja omaa ammatillista kehittymistäni silmällä pitäen, on työni tarkoituksena toimia oppaana testamentinsaajalle. Työ antaa tietoa edunsaajina testamenttimääräyksen myötä oleville henkilöille siitä, mikä on testamentti ja mitä tulee ottaa huomioon, mikäli testamentinsaaja ei halua ottaa testamentilla määrättyä omaisuutta vastaan. Työstä on hyötyä myös jokaiselle, joka miettii testamentin tekemistä.

Työ alkaa johdannolla, jonka jälkeen kerron työn toisessa luvussa tutkimusongelmasta ja käytettävistä menetelmistä. Kolmannessa luvussa käsittelen teoriaan pohjautuen lakimääräistä perimysjärjestystä, jolla on merkittävä osa myös testamentista luopu-

mistilanteissa. Jotta voisi ymmärtää miten perittävän omaisuus jakautuu testamentista luopumistilanteissa, tulee tietää lakimääräisen perimysjärjestyksen perusteet. Perimysjärjestyksen käsittelyn jälkeen kerron neljännessä luvussa testamentista yleisesti eli selvennän esimerkiksi kuka voi testamentin tehdä ja kenen hyväksi se voidaan laatia. Yleisessä osiossa kerron myös testamentin tekemiseen liittyvistä rajoitteista, kuten lakiosaoikeudesta ja toissijaisperillisten oikeuksista. Tämän jälkeen esittelen tyypilliset testamenttiluokitukset eli kerron, millaisia erilaisia testamentteja on olemassa ja mitä ne tarkoittavat.

Työni pääasiallinen tarkoitus on selvittää testamentista luopumisen merkitys ja siitä aiheutuvat seuraukset niin siviilioikeudelliselta kuin perintöverotukselliselta kannalta katsottuna. Käsittelenkin työni loppuosassa viidennessä luvussa ensin testamentista luopumisesta seuraavia oikeusvaikutuksia, ja kuudennessa luvussa keskityn perintöverotuksen perusteisiin sekä luopumisesta aiheutuviin perintöveroseuraamuksiin. Käsittelen näissä luvuissa testamentista luopumista niin teoriamateriaalin kuin itse keksimieni asiaa selventävien esimerkkien kautta, jotka pohjautuvat vallitsevaan lainsäädäntöön, oikeuskirjallisuuteen ja annettuun viralliseen ohjeistukseen sekä perintö- ja lahjaverotuksen asiantuntijan haastatteluun.

Lopuksi kerron vielä seitsemännessä luvussa ennakkoratkaisun hakemismahdollisuudesta ja siihen liittyvistä käytännöistä, ja tämän jälkeen kahdeksannessa luvussa on vuorossa työn yhteenveto ja omaa pohdintaa asiaan liittyen. Työn liitteissä on esimerkki testamentista luopumisilmoituksesta sekä osittaisesta testamentista luopumisilmoituksesta.

2 TUTKIMUSONGELMA JA KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT

2.1 Opinnäytetyöongelma

Opinnäytetyöni ongelmana on selvittää testamentin tarkoitus oikeudellisena toimena ja siitä luopumiseen kohdistuvia oikeusvaikutuksia sekä perintöveroseuraamuksia. Tarkoitukseni on ensin selvittää oikeuskirjallisuuden ja lainsäädännön avulla testa-

mentin merkitys niin sen antajan kuin saajankin kannalta sekä perehtyä myös siihen, miten rintaperillisen lakiosaoikeus ja toissijaisten perillisten oikeus vaikuttavat testamentinsaajan asemaan. Työn pääasiallisena tarkoituksena on selventää testamentista luopumista harkitsevalle edunsaajalle millä tavalla testamentista voi luopua ja millaisia vaikutuksia luopumisella on siihen, kenelle omaisuus lopulta siirtyy ja miten perintövero luopumisen johdosta määräytyy.

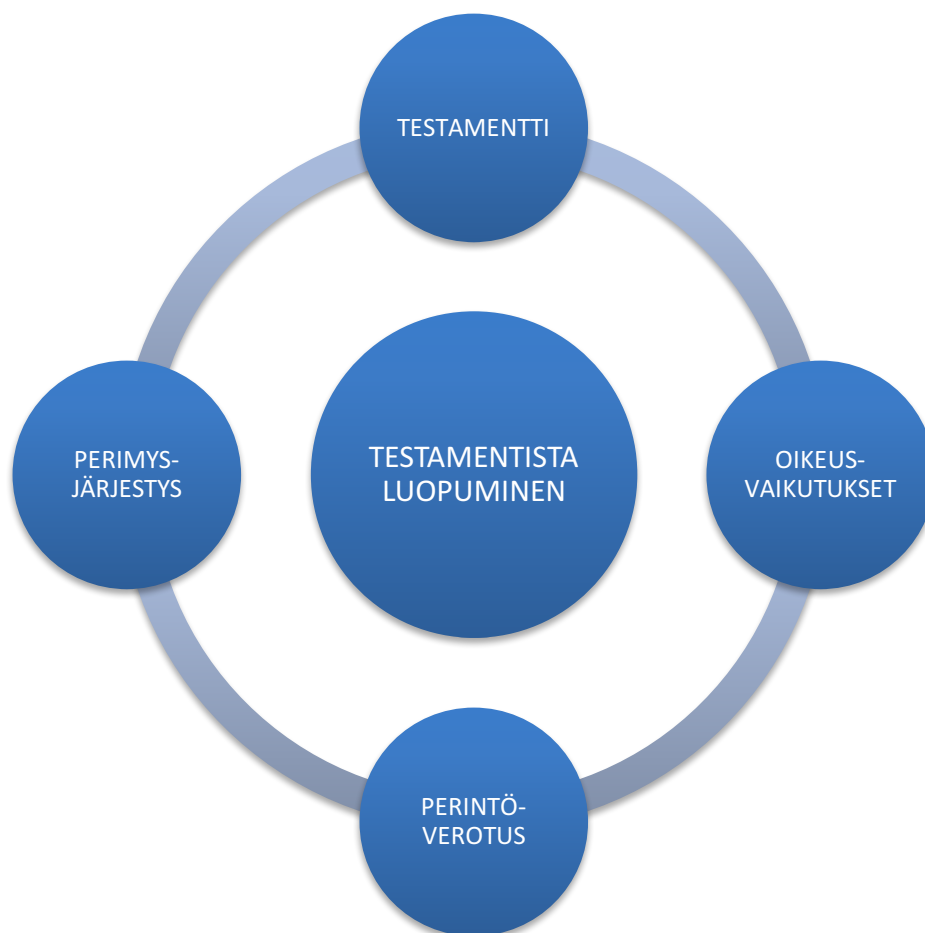
Tällä opinnäytetyölläni pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mikä on testamentin tarkoitus ja mitä tulee ottaa huomioon testamenttia tehdessä?
- 2) Millaisia testamenttityyppejä on olemassa?
- 3) Mitä vaikutuksia testamentista luopumisella on ja miten kyseiset toimet vaikuttavat testamentatusta omaisuudesta maksettavaan perintöveroon?

2.2 Teoreettinen viitekehys

Työn teoreettinen osuus pohjautuu voimassaolevaan lainsäädäntöön ja oikeuskirjallisuuteen. Keskeisiä lakeja, joihin aiheen tutkiminen perustuu, ovat perintö- ja lahjavelolaki sekä perintökaari. Oikeuskirjallisuuden puolelta tutkimusmateriaalina on käytetty muun muassa Urpo Kankaan, Aulis Aarnion, Pertti Purosen, Antti Kolehmainen ja Timo Rabinän kirjoittamia teoksia perintö- ja testamenttioikeudesta sekä perintöverotuksesta. Lainsäädännön ja oikeuskirjallisuuden lisäksi työssä on hyödynnetty Verohallinnon syventäviä vero-ohjeita ja kannanottoja sekä KHO:n ja KKO:n oikeustapauksia.

Alla olevassa kuviossa on kuvattu tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys. Kuvioista käyvät ilmi pääpiirteissään tässä opinnäytetyössä teoriamateriaalin pohjalta käsiteltävät aihealueet.

Kuvio 1. Teoreettinen viitekehys

2.3 Käytettävät menetelmät ja aineiston kerääminen

Opinnäytetyöni perustuu laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimusmenetelmään. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus on kohteen mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan olla kiinnostuneita esimerkiksi kielen piirteistä, säännönmukaisuuksien keksimisestä, tekstin tai toiminnan merkityksen ymmärtämisestä tai reflektiosta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 157, 161.) Opinnäytetyössäni pyrin ymmärtämään kirjoitetun tekstin ja vallitsevan oikeuskäytännön merkityksen testamentinsaajan kannalta. Pyrin selvittämään millä tavalla testamentinsaajan tulee olemassa olevaa tietoa hyödyntää voidakseen luopua testamentista.

Opinnäytetyötä tehdessäni tutustun laaja-alaisesti testamenttioikeuteen liittyvään kirjallisuuteen, lainsäädäntöön ja oikeustapauksiin. Opinnäytetyötäni voi kutsua myös oikeustieteelliseksi tutkimukseksi. Oikeustieteellisessä tutkimuksessa hyödynnetään

useita menetelmiä, jotka määrittyvät tutkimusongelman mukaan (Kolehmainen 2016, 112). Tarkoitukseni on käyttää opinnäytetyössäni materiaalia, joka perustuu vallitsevaan lainoppiin. Vallitsevaan lainoppiin perustuva tutkimus selvittää miten oikeus on tosiasiallisesti toteutunut ja millä tavoin se myös tulee todennäköisesti tulevaisuudessa tapahtumaan (Kolehmainen 2016, 119). Tarkoitukseni on tulkita olemassa olevien sääntöjen sisällön sekä oikeustapausten perusteella, mitä vaikutuksia testamentista luopumisella on ja mitä testamentista luopujan tulisi ottaa huomioon ennen luopumisilmoituksen tekemistä.

Lainopillisessa kirjoittamisessa tutkimusaineiston dokumentointi on tärkeätä ja kirjoittajan tulee työssään osoittaa argumenttien ja muiden kannanottojen alkuperä. Tutkimusaineistoa valitessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että kaikki asiaan olennaisesti vaikuttava oikeuslähdeaineisto otetaan huomioon. (Kolehmainen 2016, 113.) Pyrinkin tutkimaan aihealueeseeni liittyvän materiaalin mahdollisimman laaja-alaisesti ja hyödyntämään oikeustapauksia monipuolisesti pystyäkseen vastaamaan esittämiini opinnäytetyöongelman kysymyksiin.

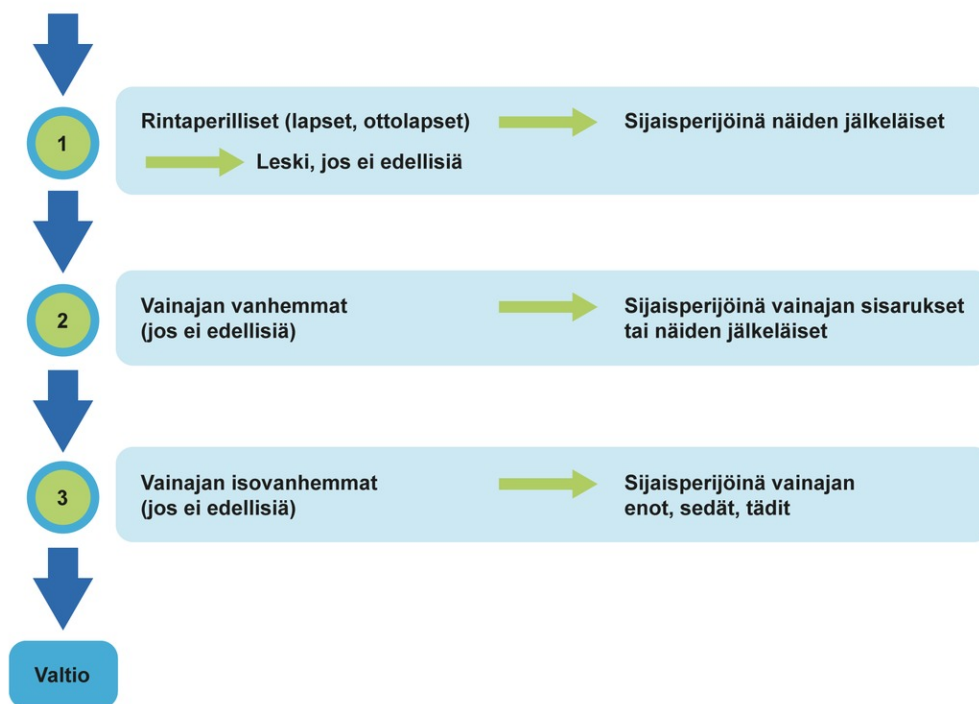
Haastattelin tätä opinnäytetyötä varten Sisä-Suomen verotoimiston perintö- ja lahja-verotuksen asiantuntijaa Kyösti Ikolaa. Haastattelun tarkoituksena oli tuoda työhön mukaan käytännön näkökulmaa esimerkiksi siitä, miten testamentista luopuminen näkyy asiantuntijan työssä Verohallinnolla. Lisäksi tuon työssä esiin oman työkokemukseni kautta karttunutta tietoa perintöverotukseen liittyen esimerkkitapausten ja itse tekemiäni havaintojen ja päätelmien kautta.

3 LAKIMÄÄRÄINEN PERIMYSJÄRJESTYS

3.1 Perintökaaren säännökset

Perittävän ollessa Suomen kansalainen, jolla ei ole ollut liittymää vieraaseen valtioon, määräytyy perimys Suomen perintökaaren säännösten mukaisesti (Aarnio & Kangas 2016, 59). Kuvan 1. mukaisesti perintö menee ensisijaisesti vainajan rintaperillisille ja jos heitä ei ole, perinnön saavat vainajan vanhemmat tai heidän jälkeläi-

sensä. Mikäli vanhempia tai sisaruksia ei ole elossa, siirtyy perintö vainajan isovanhemmille. Jos vainajalla ei ole lainkaan lakimääräisiä perillisiä elossa, menee koko perintö ilman testamenttia valtiolle.

Kuva 1. Perimysjärjestys (Peda.net www-sivut 2018).

Perimysjärjestyksestä säädetään perintökaarella, jonka mukaan perittävän perivät ensisijaisesti hänen rintaperillisensä eli lapsensa. Jokainen lapsi saa saman suuruisen osuuden perinnöstä. Lapsen ollessa kuollut menee hänen osuutensa perinnöstä lapsen jälkeläisille, jolloin jokainen sukuhaara saa perinnöstä saman suuruisen osan. (Perintökaari 40/1965, 2:1 §.)

Jos perittävällä ei ole rintaperillisiä, menee hänen omaisuutensa puoliksi hänen isälensä ja äidillensä ja mikäli jompikumpi heistä on kuollut, jakautuu kuolleen vanhemman osuus perittävän veljille ja sisarille. Kuolleen veljen tai sisaren osuus siirtyy hänen jälkeläisillensä siten, että jokainen sukuhaara saa yhtä suuren osan. Mikäli veljiä, sisaria tai heidän jälkeläisiään ei ole, mutta toinen perittävän vanhemmista elää, menee koko perintö hänelle. Veli- tai sisarpuolet saavat yhdessä täysveljien ja -sisarien kanssa sen osuuden perinnöstä, minkä saajana heidän isänsä tai äitinsä olisi-

vat olleet. Veli- tai sisarpuolet saavat koko perinnön, jos täysveljiä tai -sisaria tai heidän jälkeläisiään ei ole ja perittävän molemmat vanhemmat ovat kuolleet. Kuolleen veli- tai sisarpuolen jälkeläiset tulevan hänen sijaansa perinnönsaajiksi. (Perintökaari 2:2 §.)

Perittävän isän ja äidin vanhemmat saavat koko perinnön, mikäli 1 ja 2 §:ssä mainittuja perillisiä ei ole. Jos joku isovanhemmista on kuollut, saa hänen lapsensa sen osan perinnöstä, mikä hänelle olisi kuulunut. Mikäli siltä isän tai äidin vanhemmalta, joka perinnön olisi eläessään saanut, ei ole jäänyt lapsia, menee vainajan osa elossa olevalle isän tai äidin vanhemmalle. Tämänkin ollessa kuollut menee kuolleen isovanhemman osuus mahdollisille muusta avioliitosta jääneille lapsille. Ilman toisen kannan perillisiä koko perintö menee toiselle kannalle. Perimys oikeus ei ulotu enää kauempiin sukulaisiin eli muut kuin perintökaaren 2 luvussa mainitut sukulaiset eivät saa periä perittävää. (Perintökaari 2:3 ja 2:5 §.) Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi serkut eivät enää peri vainajaa.

3.2 Parenteelit

Ilman testamenttia vainajan omaisuus jaetaan laillisen perimysjärjestyksen mukaisesti (Norri 2017, 58). Perimysjärjestys koostuu kolmesta parenteelista eli perillisryhmästä (Kangas 2013, 399).

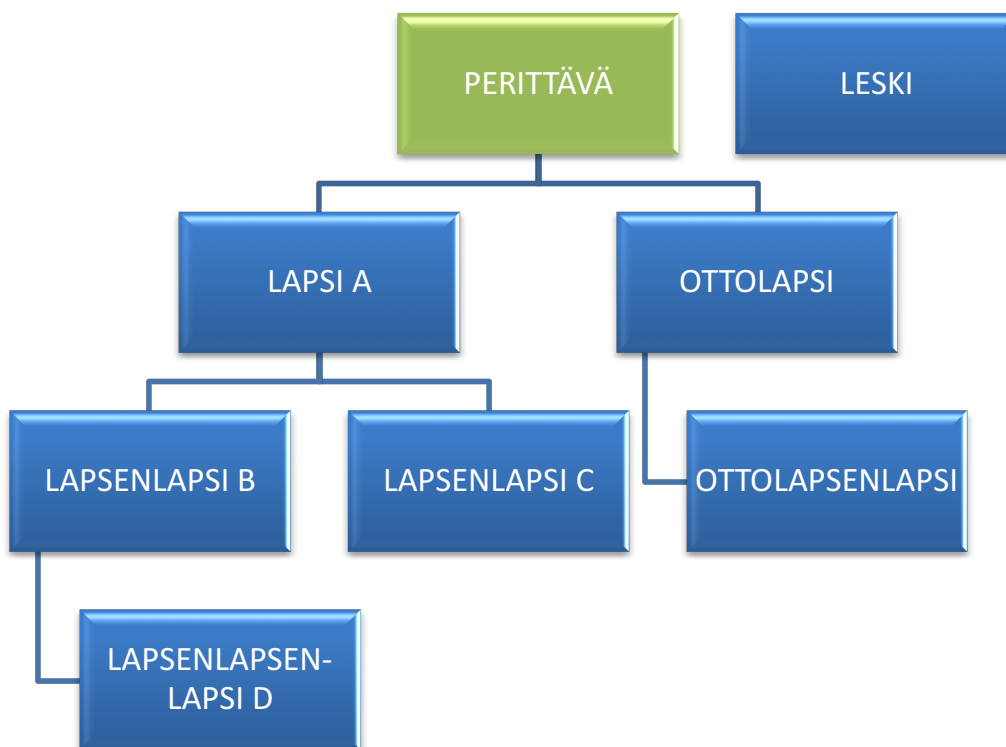
3.2.1 Ensimmäinen parenteeli

Rintaperillisillä on lähin oikeus perittävän jäämistöön ja he kuuluvat ensimmäiseen parenteeliin (Kangas 2013, 399). Rintaperillisiä ovat lapset, lapsenlapset, lapsenlapsenlapset ja heidän jälkeläisensä. Mikäli läheisin rintaperillinen on kuollut, perii hänen rintaperillisensä perittävän. Nykyisen lain mukaan ottolapsella on muiden lasten kanssa samanlainen oikeus periä ottovanhempansa ja päinvastoin. Biologisia vanhempiaan ottolapsi ei sen sijaan peri eivätkä ottovanhemmat voi periä häntä, eli adoption myötä juridiset sukulaissuhteet katkeavat. Nämä säännöt koskevat 1.1.1980 jälkeen tapahtuneita adoptioita. (Norri 2017, 59.)

Mikäli perittävällä ei ole rintaperillisiä, perii leski ensin kuolleen puolison (Perintökaari, 3:1 §). Leski perii puolisonsa mahdollisesta olemassa olevasta avioehdosta huolimatta, sillä avio-oikeuden puuttuminen ei ole este perimykselle. Lesken kuoltua ensin kuolleen puolison toissijaiset perilliset ja lesken perilliset jakavat lesken jäämistön. Jos lesken kuollessa ensin kuolleella puolisoilla ei ole elossa toissijaisia perillisiä, siirtyy lesken koko omaisuus lesken lakimääräisille perillisille tai lesken testamentinsaajalle. Puolison perintöoikeudesta huolimatta ensin kuollut puoliso on oikeutettu tekemään testamentin, jossa edunsaaja on joku muu kuin testamentin tekijän puoliso. (Kangas 2013, 404-405.)

Seuraavassa esimerkissä käsitellään kuvion 2. mukaista tilannetta, jossa perittävällä on ensimmäiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä. Perittävällä on yksi biologinen lapsi ja yksi ottolapsi, jonka adoptio on vahvistettu nykyisen lain ollessa voimassa. Perittävä on lisäksi avioliitossa ja hänellä on kaksi lapsenlasta ja yksi lapsenlapsenlapsi.

Kuvio 2. Ensimmäiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä.

Esimerkki 1. Perintöosuuksien määräytyminen kuvion 2. mukaisessa tilanteessa

- a) **Lapsi A ja ottolapsi elossa:** Lapsi A ja ottolapsi perivät vainajan koko omaisuuden eli vainajan omaisuus siirtyy mahdollisen leskelle siirtyvän tasingon huomioimisen jälkeen lapselle A ja ottolapselle omistusosuuksin $1/2$ ja $1/2$.
- b) **Lapsi A kuollut, ottolapsi elossa:** Mikäli lapsi A on kuollut, perivät vainajan hänen sijaansa lapsenlapset B ja C. Molempien osuus on $1/2$ lapsi A:n perintöosuudesta. Näin ollen lapsenlapset B ja C perivät molemmat $1/4$ ja ottolapsi $1/2$ omaisuudesta.
- c) **Lapsi A ja lapsenlapsi B kuolleita, ottolapsi elossa:** Mikäli myös lapsenlapsi B on kuollut, perii hänen osuutensa lapsenlapsenlapsi D, jolloin ottolapsi saa $1/2$, lapsenlapsi C $1/4$ ja lapsenlapsenlapsi D $1/4$ omaisuudesta.
- d) **Ei lapsia:** Jos perittävällä ei ole lainkaan lapsia, perii leski koko hänen omaisuutensa.

3.2.2 Toinen parenteeli

Mikäli perittävällä ei ole rintaperillisiä tai leskeä, siirtyy perintö toiseen parenteeliin, johon kuuluvat perittävän vanhemmat rintaperillisineen. Myös toisessa parenteelissa on rajoittamaton sijaisperimisoikeus. Sisar- ja velipuolet jälkeläisineen voivat periä sen osuuden, mikä olisi kuulunut heidän vanhemmilleen. (Norri 2017, 67.)

Seuraavassa esimerkissä käsitellään kuvion 3. mukaista tilannetta, jossa perittävällä ei ole rintaperillisiä tai aviopuolisoa. Perittävällä on kuitenkin toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä: vanhemmat, kaksi täyssisarusta ja yksi velipuoli äitinsä puolelta. Lisäksi perittävän sisarella on yksi lapsi ja velipuolella yksi lapsi.

Kuvio 3. Toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä.

Esimerkki 2. Perintöosuuksien määräytyminen kuvion 3. mukaisessa tilanteessa

- a) **Molemmat vanhemmat elossa:** Perittävänsä omaisuus jakaantuu molemmille vanhemmille puoliksi eli kummankin perintöosuus on $1/2$.
- b) **Isä elossa, äiti kuollut:** Perittävänsä isä saa $1/2$ omaisuudesta ja äidin osuuden jakavat hänen kolme elossa olevaa lastansa. Näin ollen perittävänsä sisar, veli ja velipuoli saavat kukin $1/3$ siitä mitä heidän äidillensä olisi tullut. Äidin osuus olisi ollut $1/2$ omaisuudesta, joten perittävänsä sisarukset saavat kukin $1/6$ perittävänsä omaisuudesta.
- c) **Isä kuollut, äiti elossa:** Perittävänsä äiti saa $1/2$ omaisuudesta ja isän osuuden jakavat hänen kaksi elossa olevaa lastansa. Näin ollen perittävänsä sisar ja veli saavat kumpikin $1/2$ siitä mitä heidän isällensä olisi tullut. Isän osuus omaisuudesta olisi ollut $1/2$, joten perittävänsä sisar ja veli saavat kumpikin $1/4$ perittävänsä omaisuudesta.
- d) **Molemmat vanhemmat kuolleet, sisar, veli ja velipuoli elossa:** Perittävänsä sisar ja veli saavat osuuden siitä mitä sekä heidän isänsä että äitinsä olisi perinyt. Perittävänsä velipuoli saa osuuden vain siitä mitä hänen äitinsä olisi peri-

nyt. Perittävän sisar ja veli saavat isänsä kautta $1/4$ ja äitinsä kautta $1/6$ perinnöstä. Kummankin kokonaisuus perinnöstä olisi $1/4 + 1/6 = 10/24$. Perittävän velipuoli saa äitinsä kautta $1/6$, eli $4/24$ perinnöstä.

Perittävän ollessa naimaton ja jos häneltä ei ole jäänyt ensimmäiseen tai toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä, siirtyy omaisuus kolmanteen parenteeliin eli isovanhemmille. Tämä tarkoittaa sitä, että perittävän isän ja äidin vanhemmat saavat koko perinnön ja isovanhemman ollessa kuollut tulevat hänen sijaansa hänen lapsensa. Tässä perillisryhmässä sijaantulo-oikeus katkeaa perittävän settiin, täteihin ja enoihin eli perittävän isän ja äidin sisaruksiin. Perittävän serkut eivät siis enää voi periä perittävän omaisuutta. (Kangas 2013, 407-408.)

Koska serkut eivät enää peri, niin tilanteessa, jossa perittävän lähimmät elossa olevat sukulaiset ovat serkkuja, menee perintö valtiolle (Aarnio ym. 2016, 187). Valtion oikeudesta perintöön säädetään perintökaareissa, jonka mukaan perintö menee valtiolle, mikäli perillisiä ei ole (Perintökaari 5:1 §).

4 YLEISTÄ TESTAMENTISTA

Suomesta ei löydy virallista tilastoa, josta selviäisi vuosittain laadittujen testamenttien tarkka lukumäärä. Tietävästi testamenttien yleisyydestä on tehty tutkimus viimeksi vuonna 1994. Tutkimuksessa vertailtiin toisiinsa Helsingissä ja Hauholla laadittuja testamentteja testamenttausaktiivisuuden tutkimiseksi. Tutkimuksessa ajateltiin, että Helsinki edustaa tyypillistä kaupunkiyhteisöä Suomessa ja Hauho puolestaan maaseutua. Saatujen tulosten voidaan katsoa olevan yhä tänäkin päivänä merkittäviä siinä mielessä, että niiden perusteella pystytään määrittelemään se varallisuusalue, jolloin testamentti on aidosti merkityksellinen kuolemanvarainen oikeustoimi. (Aarnio & Kangas 2015, 70.)

Tutkimus tehtiin käyttäen perukirjoja lähdeaineistona. Testamentin tekee kyseisen tutkimuksen mukaan keskimäärin joka neljäs perittävä määrätäkseen omaisuudestaan

kuolemansa jälkeen. Testamentti tehdään sitä suuremmalla todennäköisyydellä mitä suurempi jäämistö on. Ainoastaan alle 10 prosenttia perittävistä, joiden jäämistö oli alle 4 200 euroa, määräsi omaisuutensa siirtymisestä testamentilla. Jäämistön ollessa 8 400 euroa oli vajaassa 20 prosentissa jäämistöistä testamentti. 84 000 eurosta 168 000 euron arvoiseen jäämistöön testamentti oli tehty 40 prosentissa jäämistöistä. Yli 673 000 euron suuruisissa jäämistöissä oli tutkimuksen mukaan aina mukana testamenttimääräys. Vaikka nämä tulokset perustuvat yli parikymmentä vuotta sitten tehtyyn tutkimukseen, voidaan sen perusteella oikeutetusti päätellä, että suurien jäämistöjen jakamisesta määrätään testamentilla ja pienten jäämistöjen kohdalla annetaan lakimääräistä perimystä koskevien säännösten määrittää, kenelle omaisuus siirtyy. (Aarnio & Kangas. 2015, 70.)

4.1 Määritelmä ja muotovaatimukset

Henkilö voi testamentilla määrätä omaisuuden jakamisesta muilla tavoin kuin lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaisesti (Norri 2017, 58). Testamentille on vaikeata antaa tarkkaa määritelmää. Sitä on yritetty tehdä oikeuskirjallisuudessa monin eri tavoin, mutta määritelmässä jää usein testamentin ja muiden oikeustoimien välinen raja ainakin jossain määrin epämääräiseksi. Yleisimmin kuitenkin testamenttioikeudellisessa kirjallisuudessa määritellään testamentin olevan “peruutettavissa oleva jäämistöä koskeva kuolemanvarainen, vastikkeeton ja yksipuolinen oikeustoimi”. (Aarnio ym. 2015, 20-21.) Testamentti on asiakirja, joka saattaa sisältää useita tahdonilmaisuja, kuten määräyksiä jakaa omaisuus useammalle saajalle tai saajien oikeuksien laajuutta koskevia määräyksiä (Kangas 2013, 513).

Perintökaaren mukaan 18-vuotias tai alle 18-vuotias naimisissa ollut tai oleva henkilö voi laatia testamentin. 15-vuotiaalla on oikeus testamentata sellainen omaisuus, jota hän on itse oikeutettu hallitsemaan. (Perintökaari 9:1 §.) Alaikäisen omat työansiot, niiden tuotto ja niillä hankittu omaisuus ovat sellaista omaisuutta, josta 15 vuotta täyttänyt voi tehdä testamentin. Muusta omaisuudesta, kuten alaikäiselle lahjoitetusta tai testamentatusta varallisuudesta 15-vuotias ei voi tehdä testamenttia. Tällaisesta omaisuudesta huolehtii edunvalvoja eikä alaikäinen saa testamentata sitä eteenpäin. (Aarnio & Kangas 2010, 500.)

Testamentin tekijän on oltava testamentintekokelpoinen. Testamentintekokelpoisuuden menettämisen syynä on esimerkiksi vakava sairaus, joka tuhoaa henkilön kyvyn rationaaliseen päätöksentekoon. Ilman testamentintekokelpoisuutta ei ole mahdollista laatia pätevää testamenttia. Henkilö, jonka testamentintekokelpoisuus on alentunut, voi puolestaan laatia päteväksi jäävän testamentin, mikäli hänen alentuneella kelpoisuudellansa ei ole ollut vaikutusta testamentin sisältöön. Tämän vuoksi esimerkiksi vajaavaltaiseksi julistettu henkilö saattaa kuitenkin olla testamentintekokelpoinen ja hänen kykynsä laatia testamentti on joissakin tapauksissa arvioitava kaiken mahdollisen näytön perusteella. (Aarnio ym. 2010, 502-503.)

Testamentintekokelpoisuutta on mahdollista arvioida jo henkilön elinaikana. Testamentin todistajat muun muassa suorittavat arviointia ilmoittamalla esimerkiksi, että heidän käsityksensä mukaan testamentin tekijä on laatinut testamentin täysissä sie-lunvoimissa. Sekä maallikon että asiantuntijan arvio testamentin tekijän testamentintekokelpoisuudesta on mahdollista riitauttaa vasta testamentin tekijän kuoltua. Epävarmoissa tilanteissa onkin suositeltavaa, että testamentin tekijä hankkisi lääkärinlausunnon testamentintekokelpoisuudestaan. (Aarnio ym. 2010, 502-503.)

Testamentinsaaja voi olla luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Testamentti on mahdollista tehdä sellaisen oikeushenkilön hyväksi, joka on ollut olemassa perittävän kuollessa. Tämä tarkoittaa sitä, että oikeushenkilön tulee olla asianmukaisella tavalla perustettu ja merkitty yhdistys-, kauppa- tai säätiörekisteriin. Testamentilla on kuitenkin mahdollista myös määrätä perustettavaksi oikeushenkilö, joka tulee saamaan testamentatut varat perustamisensa jälkeen. (Aarnio ym. 2010, 511.)

Testamentin voi tehdä testamentin tekijän kuolinhetkellä elossa olevan tai sitä ennen siitetyn ja myöhemmin elävänä syntyvän luonnollisen henkilön hyväksi. (Aarnio ym. 2015, 529 ja 533.) Hetkenkin elossa syntymänsä jälkeen ollut lapsi välittää omille perillisilleen testamentilla tulleen omaisuuden (Aarnio ym. 2010, 512). Omaisuuden toissijaiseksi saajaksi voidaan nimetä testamentintekijän kuollessa elävän henkilön lisäksi hänen testamentin tekijän kuoleman jälkeen syntyvät lapsensa. Tällöin omaisuus siirtyy viimeistään edellisen saajan kuollessa toissijaisille saajille täysin omistusoikeuksin. (Norri 2017, 80.)

Perintökaaren mukaan testamentin tekijän ja testamentinsaajan kuollessa yhtä aikaa katsotaan testamentinsaajan kuolleen ennen testamentin tekijää. Tällöin testamentinsaajan jälkeläiset tulevat hänen sijaansa, jos heillä olisi ollut oikeus periä testamentin tekijä. (Perintökaari 40/1965, 3:1 § ja 11:6 §.) Testamentin tekijän tahtoa pyritään kuitenkin kunnioittamaan ja testamentatut varat ohjataan sukuhaaraan, jolle testamentin tekijän voidaan katsoa halunneen varat testamentata (Aarnio ym. 2010, 512).

Testamentille on säädetty perintökaareissa tarkat muotovaatimukset. Tekijän on allekirjoitettava itse testamentti, ja kahden esteettömän henkilön on todistettava asiakirja oikeaksi. Todistajien on tiedettävä kyseisen asiakirjan olevan testamentti, mutta testamentin sisältöä ei tarvitse heille kertoa. (Perintökaari 50/1965, 10:1 §.) Mikäli testamentin tekijän sairaus tai muu pakottava syy estävät tekijää allekirjoittamasta testamenttia itse, voi toinen henkilö allekirjoittaa testamentin hänen puolestaan. Testamenttia ei välttämättä tarvitse otsikoida testamentiksi, vaan asiakirjan sisältö määrittelee sen, onko kyseessä testamentti. Pätevää testamenttia ei ole mahdollista tehdä sähköisesti, sillä testamentin tekijä ja testamentin todistajat eivät voi allekirjoittaa sähköistä asiakirjaa lain edellyttämällä tavalla. (Kangas 2013, 514.)

Hätätilassa on mahdollista määrätä jäämistöstä hätätilatestamentilla (Kangas 2013, 514). Perintökaaren 10 luvun 3 pykälän mukaan henkilö, joka on sairauden tai muun pakottavan syyn takia estynyt testamentin tekemisestä perintökaaren 1 §:ssä säädetyllä tavalla, voi tehdä kahden todistajan yhtä aikaa läsnä ollessa suullisen testamentin. Hätätilassa testamentti on mahdollista tehdä myös ilman todistajia kirjoittamalla ja allekirjoittamalla asiakirja itse. (Perintökaari 10:3 §.) Suullinen hätätilatestamentti voisi tulla kysymykseen esimerkiksi pahoin onnettomuudessa loukkaantuneen henkilön kohdalla, joka ei kykene kirjoittamaan (Norri 2017, 116). Hätätilatestamentti ei kuitenkaan ole enää voimassa sen jälkeen, kun testamentin tekijällä ollut normaalin testamentin tekemiseen vaikuttanut este on lakannut ja testamentin tekijällä olisi ollut mahdollisuus kolmen kuukauden ajan tehdä normaali testamentti. (Kangas 2013, 514.)

Mikäli henkilö kykenee itse kirjoittamaan, mutta ei pakottavan syyn vuoksi pysty hankkimaan testamentille todistajia, on mahdollista tehdä niin sanottu holografinen eli omakätinen testamentti. Holografisen testamentin kirjoittaa ja allekirjoittaa testa-

mentin tekijä itse eikä todistajia tarvita. Koko asiakirjan on kuitenkin oltava käsin laadittu. (Norri, 2017, 118.) Tyypillinen hätätilatestamentti on laadittu esimerkiksi ennen itsemurhaa, ja tällaisessa tilanteessa myös puutteellisesti allekirjoitettu ja päivätty asiakirja ilman todistajia on hyväksytty hätätilatestamentiksi (Kangas 2013, 514).

4.2 Testamenttioikeus

Henkilöllä on oikeus testamentiksi kutsuttavalla oikeustoimella määrätä kuolemansa varalta varallisuusosoikeuksistaan. Testamentin oikeusvaikutukset kohdistuvat testamentintekijän kuolemaan ja tietty varallisuusosoikeus muodostuu tai siirtyy sillä hetkellä, kun testamentintekijä kuolee. (Lohi 2011, 3-4.) Testamentin tärkeimpiä oikeussääntöjä ovat:

- 1) Testamentintekijän ei tarvitse paljastaa testamentin sisältöä eläessään kenellekään.
- 2) Testamentintekijä voi aina peruuttaa testamentin tai tehdä siihen muutoksia. Viimeisen testamentti on voimassa oleva testamentti.
- 3) Testamentin tekemiseen ei voi käyttää valtakirjaa, eli testamentti on tehtävä itse.
- 4) Testamentti vaikuttaa testamentintekijällä kuolinhetkellään olevaan omaisuuteen.
- 5) Mikäli testamentintekijällä on rintaperillisiä, rajoittaa testamenttivapautta rintaperillisen oikeus lakiosaan. Mikäli lakiosaa ei vaadita, voi myös testamentausvapauden ylittävä testamentti jäädä voimaan.
- 6) Jotta testamentti olisi pätevä, tulee se laatia määrättyjen menettelytapojen mukaisesti. Sen sijaan testamentin voi peruuttaa haluamallaan tavalla ilman määrättyä menettelytapaa. (Norri 2017, 77-78.)

Yksityisen omistusoikeuden mukaan omistaja saa määrätä sitovasti oikeudestaan. Omistajan määräämisvaltaa rajoitetaan kuitenkin usealla tapaa, jotta ei olisi mahdollista määrätä omaisuudesta muiden oikeutettuja etuja vastaan. Vaikka testamentti olisi muodollisesti pätevä ja lainvoimainen, voi se menettää merkityksensä osittain tai

kokonaan. Ennen testamentin täytäntöönpanoa tulee maksaa perittävän velat ja lesken on saatava hänelle mahdollisesti kuuluva tasinko. Testamenttimääräyksen kohteena olevaa omaisuutta ei välttämättä myöskään ole enää olemassa perittävän kuollessa, jolloin testamentti menettää merkityksensä. Testamenttia pidetäänkin perittävän tahdonilmaisuna, joka voidaan panna täytäntöön ainoastaan siltä osin kuin se ei loukkaa muiden oikeuksia. (Aarnio ym. 2010, 485.)

4.3 Jäämistösuunnittelu

Testamentin tekemistä hyödynnetään usein jäämistösuunnittelussa. Yleensä testamentti tehdään käyttäen kaavamaisista valmista mallia, mutta tällä tavalla laadittuna testamentti saattaa jäädä lopulta toteutumatta sillä tavalla kuin testamentin tekijä on alun perin ajatellut. Kaavamainen testamentti ei välttämättä ota huomioon testamentin laatimisen jälkeistä aikaa. Testamentin tekijän kuollessa testamentti ei enää ehkä olekaan tarkoituksenmukainen, joten testamentin laatimisessa tulisi huomioida myös mahdolliset muutokset olosuhteissa. Toisaalta testamentti saatetaan laatia juuri olosuhdemuutosten varalta. Testamentin tekijä voi testamenttimääräyksen avulla esimerkiksi varmistaa, että hänen omaisuutensa pysyy suvussa. (Kolehmainen & Rabinä 2012, 69). Näkisin, että testamentista luopumisen voidaan ajatella olevan myös osa olosuhteiden muuttumista, joten testamentin tekijän on mahdollista ottaa tämäkin vaihtoehto huomioon testamenttia suunnitellessaan.

Testamenttisuunnittelun avulla on mahdollista vaikuttaa usealla eri tavalla testamentinsaajan oikeusasemaan ja hänelle maksettavaksi tulevaan perintöveron määrään. Testamentin tekijä voi myös esimerkiksi siirtää omaisuutensa testamentin avulla kokonaan yhden sukupolven yli lapsenlapsille. Testamentilla on myös mahdollista kumota rintaperilliselle aiemmin annetun lahjan ennakkoperintöluonne tai määrätä ennakkoperintöolettaman olevankin voimassa silloin kun testamentin tekijän jäämistöä ruvetaan jakamaan. (Aarnio ym. 2015, 89 ja 92.)

4.4 Lakiosaoikeus ja toissijaisten perillisten oikeus

Perintökaaren mukaan perittävän rintaperillisellä ja ottolapsella on oikeus lakiosaan perittävän jälkeen. Lakiosan määrä on puolet siitä perintöosan arvosta, joka perilliselle olisi lakimääräisen perimisjärjestyksen mukaan tuleva. (Perintökaari, 7:1 §.) Rintaperillisille tai ottolapselle kuuluva lakiosa rajoittaakin testamentintekijän oikeutta määrätä omaisuudestaan. Testamentin katsotaan loukkaavan lakiosaa, jos testamentintekijä ylittää testamenttaamisvaltansa määräämällä myös lakiosasta. (Norri 2017, 121.) Jos testamentin tekijällä on rintaperillisiä, on hänellä käytännössä oikeus määrätä puolesta omaisuudestaan sen jälkeen, kun mahdollinen leskelle maksettava tasinko on otettu huomioon (Koponen 2017, 45). Lakiosa ei lankea perinnön lailla, vaan lakiosaan oikeutetun perillisen tulee vaatia lakiosaansa ja ryhtyä siihen liittyviin toimenpiteisiin määrääjassa. Mikäli lakiosaperillinen ei vaadi lakiosaansa, ei hän sitä saa, ja testamenttimääräystä voidaan noudattaa kokonaisuudessaan. (Norri 2017, 347-348.)

Lakiosa ei kuitenkaan estä perittävää määräämästä testamentilla koko jäämistöstään. Perittävän vaatiessa lakiosansa ei testamenttia voida laittaa täytäntöön lakiosan ylittävältä osalta. (Kolehmainen ym. 2012, 82-83.) Perillisen tulee saada lakiosansa ilman rajoituksia, joten lakiosana saatavaa omaisuutta ei voi rajoittaa toisen henkilön käyttöoikeus. Mikäli esimerkiksi käyttöoikeustestamentti koskee koko omaisuutta ja näin ollen loukkaa rintaperillisen lakiosaa, voi testamentinsaaja suorittaa lakiosan sitä vaativalle rintaperilliselle rahassa. (Kangas 2013, 524.) Jos testamentintekijä haluaa evätä testamentinsaajalta oikeuden lakiosien suorittamiseen rahana, tulee se merkitä kieltona testamenttiin (Kolehmainen ym. 2012, 82-83).

Mikäli perittävällä ei ole rintaperillisiä, siirtyy hänen omaisuutensa eloonjääneelle puolisolalle. Tavallisesti eloonjääneen puolison kuollessa ensin kuolleen puolison toissijaiset perilliset, kuten isä, äiti, veli, sisar tai heidän jälkeläisensä saa puolet eloonjääneen puolison kuolinpesästä. Eloonjääneellä puolisolalla ei ole oikeutta tehdä testamenttia sellaisesta omaisuudesta, joka kuuluu ensin kuolleen puolison perillisille. (Perintökaari 3:1 §.) Kyseinen perintökaaren säännös rajoittaa lesken testamentinteko-oikeutta, sillä leski ei saa estää testamentilla ensin kuolleen puolison perillisiä

saamaan sitä osuutta omaisuudesta, joka heille kuuluu perintökaaren 3 luvun perusteella (Kolehmainen ym. 2012, 89).

Lähtökohtaisesti puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen ja eloonjäänyt leski voi näin ollen määrätä puolesta omaisuudestaan. Omaisuuden määrä voi olla myös pienempi tai suurempi riippuen siitä onko puolisoilla ollut ensin kuolleen puolison kuollessa avio-oikeudesta vapaata omaisuutta. Eloonjäänyt puoliso on myös mahdollisesti kasvattanut omaisuutta ensin kuolleen puolison jälkeen saadun lahjan, perinnön tai testamentin kautta tai omilla työansioillaan. Tämän vuoksi pesän arvo voi olla ensin kuolleen puolison kuolinhetkeä suurempi. Vastaavasti leski saattaa olla antanut omaisuutta lahjaksi huomioimatta asianmukaisesti ensin kuolleen puolison toissijaisen perillisten oikeutta, joka supistaa lesken omaisuuteen kohdistuvaa testamenttausvaltaa. (Kolehmainen ym. 2012, 89.)

4.5 Testamenttiluokitukset

Testamentti voi olla keskinäinen testamentti tai niin sanottu yksinäisen henkilön testamentti (Norri 2017, 120 ja 160). Keskinäisessä testamentissa on kysymys aina kahden tai useamman jälkisäädöksen yhdistelmästä. Keskinäinen testamentti voidaan laatia missä tahansa henkilösuhteessa, ja vaikka yleisimmin keskinäisessä testamentissa on kysymys kahden henkilön, yleensä puolisoitten toistensa hyväksi laatimasta testamentista, ei keskinäisen testamentin tekijöiden lukumäärää tai henkilöpiiriä ole rajattu. Esimerkiksi lapsettomat, yhteisessä taloudessa asuvat sisarukset saattavat laatia kaikkia sisaruksia koskevan keskinäisen testamentin, jonka tarkoitus on säilyttää yhteiskäytössä ollut omaisuus eloonjääneiden hallussa. (Aarnio ym. 2015, 500-502.)

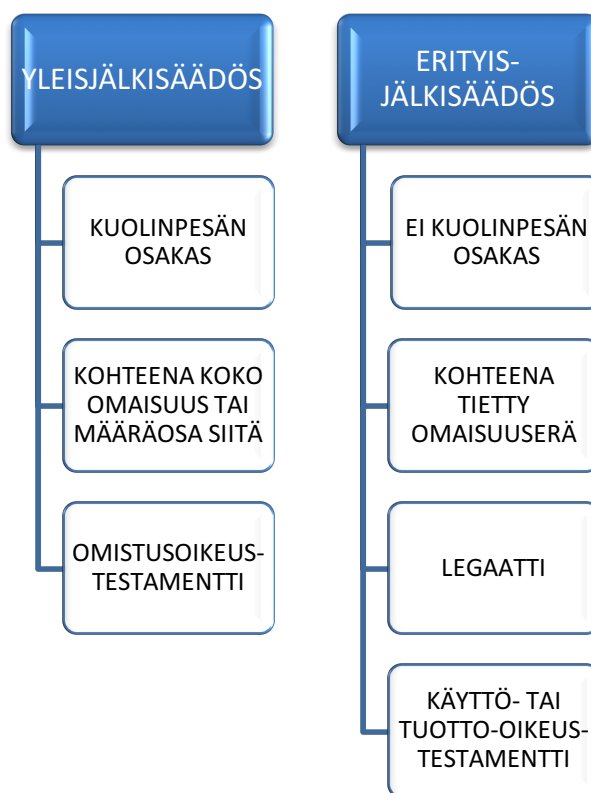
Testamentintekoa ajatellen yksinäinen henkilö tarkoittaa sellaista, joka ei ole avioliitossa. Yksinäisten henkilöiden, kuten naimattomien, avioliitossa asuvien tai leskien testamenttioikeudellinen asema on yksinkertaisempi, sillä heidän ei tarvitse huomioida avioliitto-oikeuden säännöksiä tai niiden testamenttaamisvapautteen kohdistuvia vaikutuksia. Yksinäisten henkilöiden mahdolliset elossa olevat lapset tai heidän jälkeläisensä rajoittavat kuitenkin lakiosaoikeuden muodossa testamenttaamisvapautta aivan samalla tavalla kuin avioliitossa olevien kohdallakin. Usein niillä henkilöillä,

joilla ei ole läheisiä sukulaisia, on erityinen syy määrätä testamentin kautta omaisuudesta. Ilman testamenttia omaisuus saattaisi mennä henkilölle, jolle testamentin tekijä ei sitä haluaisi antaa, tai viime kädessä ilman elossa olevia lakimääräisiä perillisiä valtio saisi omaisuuden. (Norri 2017, 160.)

Testamentteja eli jälkisäädöksiä ryhmitellään usein sisältönsä perusteella eri tyyppisiin. Jaottelu saattaa tapahtua yleistestamentteihin ja erityisjälkisäädöksiin tai useampiportaisesti esimerkiksi omistus-, hallinta- ja tuotto-oikeustestamentteihin. (Kangas 2013, 519.)

4.5.1 Yleis- ja erityisjälkisäädös

Testamentit, eli jälkisäädökset voidaan erotella lainsäädäntöön perustuen kuvion 4 mukaisesti yleis- ja erityisjälkisäädöksiin (Kangas 2013, 519). Kuviosta käy ilmi yleis- ja erityisjälkisäädöksiin eroavaisuudet ja niihin liittyvät erityispiirteet.

Kuvio 4. Testamenttityyppien jako yleis- ja erityisjälkisäädöksiin

Perintökaaren 18 luvun 1 §:n mukaan perillisen ja tietyissä tapauksissa lesken lisäksi myös yleistestamentinsaaja on kuolinpesän osakas. Yleistestamentinsaajalle muodostuu perillisen kanssa samankaltainen lainmukainen asema. Kyseessä on yleisjälkisaädös silloin kun testamentinsaaja saa kuolinpesän koko omaisuuden, määräosan siitä tai sen, mitä muiden määräysten täyttämisen jälkeen jää jäljelle. Tällaisessa tapauksessa testamentinsaaja katsotaan myös kuolinpesän osakkaaksi. (Kangas 2013, 519.)

Erityisjälkisaädöksessä eli legaatissa on kysymys siitä, että tietty legaatin saaja on oikeutettu saamaan tietyn etuuden. Sellainen testamenttimääräys, jolla saaja saa tietyn esineen omistusoikeuden, rahamäärän tai omistusoikeutta vähäisemmän oikeuden, katsotaan legaatiksi. Omistusoikeutta vähäisempi oikeus tarkoittaa käyttö- tai tuotto-oikeustestamenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka saaja saisi yksittäisen kiinteistön tai koko jäämistön ainoastaan käyttöoikeuksin, on kysymys legaatista. (Kangas 2013, 519-520.) Legaatti voidaan määrätä täytettäväksi joko jakamattomasta pesästä tai yksittäisen osakkaan perintöosuudesta. Jakamattomasta pesästä toteutettava legaatti jaetaan pesästä päältäpäin eikä edunsaaja joudu odottamaan hänelle kuuluvaa etua pesänselvityksen ja perinnönjaon loppuun asti. (Kolehmainen ym. 2012, 101.)

Poiketen yleistestamentin saajasta legaatin saaja ei pääsääntöisesti ole kuolinpesän osakas. Kuolinpesän osakkuusaseman puuttumisesta johtuen täytetään legaatti jo pesänselvityksen aikana. Legaatin saaminen ei kuitenkaan lakkauta kuolinpesän osakkuutta, mikäli siihen on muut perusteet. Oman rintaperillisen hyväksi tehty legaatti ei lakkauta rintaperilliseen kohdistuvaa osakasasemaa. (Kangas 2013, 519-520.)

4.5.2 Omistusoikeustestamentti

Toinen tapa luokitella testamentit perustuu testamentilla annetun määräysvallan laajuuteen ja/tai pysyvyyteen. Täydellisen määräämisvallan saaneella on testamentattuun omaisuuteen kaikki omistajalle kuuluvat oikeudet. Täyden omistusoikeustestamentin saajalla on oikeus määrätä testamentilla saamastaan omaisuudesta, ja hänen oikeudenomistajansa perivät omaisuuden hänen kuollessaan. Saaja on oikeutettu käyttämään, myymään ja lahjoittamaan testamentilla saamaansa omaisuutta. Testa-

mentinsaaaja saa myös omaisuuden koron ja tuoton ilman, että hän joutuisi olemaan tilivelvollinen siitä kenellekään. Täysi määräämisvalta antaa saajalle myös oikeuden käyttää omaisuutta luoton vakuutena. (Kangas 2013, 520-521.)

Rajoitetuksi omistusoikeustestamentiksi kutsutaan testamenttia, jossa omaisuudelle on määrätty testamentissa perättäissaanto, jonka johdosta testamentinsaajan omistusoikeus on rajoitettu. Yleisimmin perättäissaanto esiintyy puolisoitten tekemissä keskinäisissä testeissä. (Puronen 2009, 34.) Rajoitetussa omistusoikeustestamentissa on toissijaismääräys, jolla määrätään omaisuudelle toissijainen saaja. Toissijaisen saajan määräämisellä rajoitetaan lesken oikeutta määrätä saamastaan omaisuudesta. Toissijaismääräys ei estä leskeä myymästä tai lahjoittamasta testamentin nojalla saamaansa omaisuutta, eikä toissijaisilla saajilla ole oikeutta puuttua lesken eläessä lesken tapaan hallita omaisuutta. Toissijaismääräys sen sijaan estää testamentin ensisaajaa määräämästä saamastaan omaisuudesta uudella testamentilla. (Aarnio ym. 2010, 526-527)

Verotuksellisesti rajoitettuna omistusoikeustestamenttina pidetään myös omistajan kannalta sellaista testamenttia, jossa on annettu johonkin esineeseen eri henkilöille omistusoikeus ja hallintaoikeus. Tällöin toiselle henkilölle annettu hallintaoikeus rajoittaa omistajan oikeutta. (Puronen 2009, 34.)

4.5.3 Käyttö- ja tuotto-oikeustestamentti

Käyttöoikeustestamenttia nimitetään myös hallintatestamentiksi, ja sen tarkoitus on turvata käyttöoikeuden haltijan asema sekä estää häntä hävittämästä omaisuutta omistajan vahingoksi (Aarnio ym. 2010, 529). Käyttöoikeustestamentilla omaisuuden käyttö- ja hallintaoikeus määrätään jollekin henkilölle omistusoikeuden mennessä lakisääteisille perillisille tai testamentissa erikseen määrättyille saajille (Norri 2017, 137). Käyttöoikeustestamentti kuuluu erityisjälkisäädöksiin, sillä kyseessä on testamentilla annettava tietty etuus. Ellei testamentista muuta johdu, käyttöoikeustestamentin saajalla ei ole oikeutta osallistua kuolinpesän yhteishallintoon. Ainoastaan kuolinpesän osakkailla on hallintovaltuus, ja erityisjälkisäädöksen saaja ei ole kuolinpesän osakas. (Kangas 2013, 523.)

Käyttöoikeus alkaa yleensä samaan aikaan kuin omistajan oikeus ja päättyy käyttöoikeuden haltijan kuolemaan. Tämän jälkeen omistaja vapautuu käyttöoikeuden hänen omistusoikeudelleen aiheuttamista rajoituksista. Käyttöoikeustestamentin saajalla on oikeus hallita omaisuutta ja nauttia myös omaisuuden tulo ja tuotto. Käyttöoikeustestamentin voi laatia kuka tahansa, joka haluaa hajauttaa omistuksen ja käyttöoikeuden kahden eri henkilötahon kesken. Käyttöoikeuden saaja ei joudu maksamaan oikeudestaan perintöveroa ja omistusoikeuden saajan verotuksessa käyttöoikeus huomioidaan vähennyksenä. Käyttöoikeustestamentti voi siis olla myös perintöverotuksellinen järjestely. (Aarnio ym. 2010, 529.)

Käyttöoikeustestamentin sijasta testamentti voi olla myös tuotto-oikeustestamentti, jolloin saajalla on oikeus pelkästään nauttia testamentin kohteena olevan omaisuuden tuotto (Aarnio ym. 2015, 57). Tuotto-oikeustestamentti saatetaan tehdä sillä tarkoituksella, että perillinen saisi säännöllistä tuloa perintöomaisuudesta perittävän kuoltua, mutta ei kuitenkaan tuhlaisi saamaansa perintöä. Tuotto-oikeudesta ei voi luopua toisen hyväksi lähtökohtaisesti edes osittain. Jotta tämä olisi mahdollista, täytyisi testamentista tai sen tulkinta-aineistosta käydä ilmi luovuttamisoikeus. Tuotto-oikeustestamentti on kuitenkin mahdollista tehdä siten, että tuotto-oikeus siirtyy ensin yhdelle henkilölle ja hänen jälkeensä toiselle ja tämän jälkeen kolmannelle henkilölle. Kaikkien näiden henkilöiden tulee kuitenkin täyttää perintökaaren 9 luvun 2.1 §:n asettamat ehdot. (Kolehmainen ym. 2012, 147, 149-150.)

5 TESTAMENTISTA LUOPUMISEN OIKEUSVAIKUTUKSET

5.1 Testamenttiin ryhtyminen ja verovelvollisuuden syntyminen

Testamentinsaajan tulee antaa testamentti tiedoksi testamentin tekijän perillisille tämän kuoltua. Tiedoksianto voi tapahtua haastemiehen välityksellä tai jollain muulla todistettavalla tavalla. Testamentin tekijän perillisille tulee samalla antaa oikeaksi todistettu jäljennös testamentista. Mikäli kyseessä on suullinen testamentti, tulee perillisten saada oikeaksi todistettu jäljennös tuomioistuimen pöytäkirjasta, joka on laadittu testamentin todistajien kuulustelun perusteella. (Perintökaari 4 §.) Testamen-

tinsaajan tulee siis vedota testamenttiin, jotta perillinen saa mahdollisuuden reagoida testamenttia vastaan. Testamentin tiedoksianto on testamentinsaajan tehtävä eikä esimerkiksi pesänselvittäjän tai -jakajan vastuulle kuuluva toimi. (Kangas 2013, 526.) Testamentinsaajan velvollisuus onkin antaa testamentti tiedoksi perittävän kuoleman jälkeen mutta viimeistään kymmenen vuoden kuluessa testamentin tekijän kuolemasta (Perintökaari 14:5 §). Kun testamentti on annettu vainajan perillisille tiedoksi, alkaa testamentin selvitys (Puronen 2015, 115).

Perintökaaren mukaan perillisen katsotaan vastaanottaneen perinnön, mikäli hän on ottanut osaa pesän hoitoon yksin tai muiden kanssa, osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon tai muulla tavalla ryhtynyt toimiin, jotka koskevat jäämistöä. Tämä koskee soveltuvin osin myös testamentinsaajaa. (Perintökaari 16:2 §.) Oikeuskäytännössä kuitenkin on katsottu, ettei perunkirjoitukseen osallistuminen vielä välttämättä merkitse sitä, että perillinen tai testamentinsaaja olisi ryhtynyt pesään niin, ettei hän enää voisi tehokkaasti luopua osuudestaan. Tästä osoituksena on KKO:n tapaus 2003:95, jota käsitellään tarkemmin tämän luvun osiossa 5.2.

Testamentinsaajan verovelvollisuus syntyy perinnönjättäjän kuolinhetkellä, jolloin omaisuus siirtyy testamentinsaajalle (Puronen 2015, 100). Poikkeuksena tähän on sellainen omaisuus, joka siirtyy omistus- tai muunlaisella oikeudella testamentinsaajalle vasta, kun määrätyt ehdot ovat täyttyneet tai muulla tavoin myöhemmin perinnönjättäjän kuoleman jälkeen. Tällaisessa tapauksessa perintövero täytyy maksaa vasta sen jälkeen, kun omaisuus on saatu. (Perintö- ja lahjaverolaki 378/1940, 7 §.) Testamentinsaajan on toimittava aktiivisesti, jotta testamentti saantona täytyisi. Testamentinsaajan oikeus testamenttisaantoon vanhentuu, ellei hän ryhdy tietyn ajan kuluessa testamentin tekijän kuolemasta toimiin vastaanottaakseen saannon. (Puronen 2015, 100.)

Mikäli perillinen on yksin tai muiden kanssa ottanut pesän hoitoonsa, osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon tai muulla tavoin ryhtynyt perillisenä jäämistöä koskeviin toimiin, katsotaan hänen ottaneen vastaan perinnön (Perintö- ja lahjaverolaki 2 §). Jos testamentinsaajan oikeus on perintö- ja lahjaverolain tarkoittamalla tavalla vanhentunut, jää myös perintöverotuksen peruste puuttumaan. Vaikka perillisen katsottaisiinkin osallistuneen perunkirjoitukseen tai tehneen muita perintökaaren

16 luvussa mainittuja toimia, ei tämä automaattisesti tarkoita sitä, että testamentista olisi syntynyt saajalle verovelvollisuus. Lopullinen perintöverovelvollisuus syntyy vasta sitten, kun testamentinsaaja saa haltuunsa veronalaista omaisuutta tai varallisuuspitoista oikeutta ennen kuin saanto vanhentuisi passiivisuuden perusteella. (Puronen 2015, 101.)

5.2 Testamentista luopuminen

Perillisellä ja testamentinsaajalla on oikeus luopua testamentista. Tämä edellyttää sitä, ettei testamentinsaaja ole ryhtynyt sellaisiin toimiin, että hänen katsottaisiin otaneen perinnön vastaan. (Perintökaari 40/1965, 17:2 a §.) Korkein oikeus on käsitellyt perintöön ryhtymistä eli perinnön vastaanottamista päätöksessään 2003:95: ”Puoliso oli ennen avioeron vireille tuloa luopunut oikeudestaan perintöön äitinsä jälkeen perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmevin perustein perinnöstä luopumisen ei katsottu oikeuttavan toista puolisoa saamaan osituksessa vastiketta avioliittolain 94 §:n nojalla.” (KKO 7.1.2003 T 2680.)

Tapauksessa perinnöstä luopunut puoliso oli äitinsä kuoleman jälkeen muun muassa muuttanut vainajan pankkitilin kuolinpesän tiliksi, järjestänyt hautajaiset, maksanut laskuja kuolinpesän varoista, järjestänyt perunkirjoituksen ja osallistunut myös itse siihen. Hänen puolisonsa oli sitä mieltä, että kyseessä oli kuolinpesään ja perintöön ryhtyminen. KKO:n mielestä kyseiset toimet ovat olleet tavanomaisia ja välttämättömiä ja katsotaan vainajan asioiden hoitamiseksi. Tällaisiin toimiin luopuneen puolison tulikin äitinsä lähimpänä omaisena ryhtyä. Myöskään osallistuminen perunkirjoitustilaisuuteen, jossa perinnöstä luopumisesta on ilmoitettu, ei tarkoita pesään ryhtymistä. (KKO 7.1.2003 T 2680.)

Kyseisen ennakkotapauksen perusteella perillinen voi luopua tehokkaasti perinnöstä, vaikka hän olisi ehtinyt jo huolehtimaan perittävän hautajaisista, niihin liittyvistä velvoitteista ja välttämättömistä pesänselvityksen perustoimista. Testamenttioikeuden kannalta ei ole syytä toimia tämän tulkinnan vastaisesti. Mikäli perillisen tai testamentinsaajan katsotaan menettäneen oikeutensa luopua tehokkaasti perinnöstä tai testamentista, on tuon ajankohdan jälkeen tapahtuvaa luopumiseksi nimitettävää oi-

keustointa pidettävä oikeustoimen todellisen sisällön mukaisena. Luopumisen, joka tapahtuu vastikkeettomasti ja liian myöhään, katsotaan olevan lahja luopujan tarkoittamalle luovutuksen saajalle. (Aarnio ym. 2015, 764-764.)

Luopumisen tulee tapahtua kirjallisesti. (Perintökaari 40/1965, 17:2 a §). Laki ei kuitenkaan määrittele sitä miten kirjallinen muoto tulisi ymmärtää. Tämän vuoksi luopumisilmoitusta varten ei voida vaatia todistajia. Vähimmäisvaatimus luopumisilmoitukselle onkin luopujan allekirjoittama asiakirja. Luopumistahdonilmaisun on oltava riidaton ja sen on täytettävä edellä mainitut perintökaaren 17:2a §:n asettamat muotovaatimukset. Jollei testamentista muuta johdu, siirtyy luopujan osuus sille, jolle testamentattu omaisuus olisi mennyt siinä tapauksessa, että luopuja olisi kuollut ennen testamentin tekijää. (Aarnio ym. 2015, 759, 761.)

Jokaisen on mahdollista luopua vain omasta perintöosuudestaan. Testamentinsaajan ollessa alaikäinen tai muulla tavalla vajaavaltainen ei hän voi luopua itse tulevasta saannostaan. Myöskään lapsen lakimääräisen edunvalvojan ei ole mahdollista luopua lapsen saannosta, ellei siihen ole saatu holhousviranomaiselta lupaa. Tämä koskee myös muusta syystä vajaavaltaisen edunvalvojan oikeutta toimia. Holhoustoimilaissa on otettu kantaa vajaavaltaisen varallisuudesta luopumiseen. (Puronen 2015, 115.) Lain mukaan edunvalvoja ei ole oikeutettu ilman holhousviranomaisen lupaa luopumaan päämiehensä puolesta perinnöstä tai luovuttamaan päämiehensä perintöosuutta (Laki holhousvoimasta 442/1999, 34.7 §). Luopuminen tarkoittaa yleensä vajaavaltaisen kannalta varallisuudesta luopumista, jonka seurauksena hänen varallisuutensa vähenee. Tämän vuoksi luopuminen voi olla yleensä mahdollista vain lähinnä sellaisessa tilanteessa, jossa on kyseessä ylivelkainen jäämistö tai jos vajaavaltainen on saanut aiemmin ennakkoperintönä hänelle tulevan osan pesästä. (Puronen 2015, 115.)

Laki ei määrittele testamentista luopumiselle ajallista takarajaa (Aarnio ym. 2015, 764). Perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaan perillisellä ja testamentinsaajalla on oikeus luopua oikeudestaan niin kauan, kun heidän ei katsota vastaanottaneen perintönsä. Näin ollen perintökaaren 16 luvun 1 § määrää luopumisen takarajan seuraavasti: “Joka on saanut perinnön tai testamentin, saattakoon oikeutensa voimaan tässä luvussa säädetyllä tavalla viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuole-

masta, tai, jos testamenttiin perustuva oikeus alkaa myöhemmin, tästä ajankohdasta lukien.” (Perintökaari 16:1 §.)

Testamentinsaajan on mahdollista luopua testamentista joko tehokkaasti tai tehottomasti. Siviilioikeudelliset säännökset määrittelevät luopumiseen kohdistuvat siviilioikeudelliset vaikutukset. Verotuksen näkökulmasta tehoton luopuminen ei tarkoita sitä, että luopuminen ei olisi sitova. Näin ollen tehotonkaan luopuminen ei vaikuta luopujan ja sijaantulijoiden keskinäiseen suhteeseen. (Luopumiset perintö- ja lahja-verotuksessa.) Testamenttiin perustuvista oikeuksistaan on mahdollista luopua joko kokonaan tai osittain. Tämä tarkoittaa sitä, että testamentinsaaja maksaa perintöveroa ainoastaan siitä omaisuudesta, mihin hän saa testamenttiin perustuen omistusoikeuden. Testamentista on mahdollista luopua osittain myös esimerkiksi niin, että testamentinsaaja tyytyy omistusoikeuden sijaan ainoastaan omaisuuden hallintaoikeuteen. Tällöin perintöverotuksessa ei määrätä hallintaoikeuden saajalle perintöveroa, koska perintövero määrätään omistusoikeuden saavalle taholle. (Koponen 2017, 74.)

Kun arvioidaan luopumisen tehokkuutta, tulee huomioida niin testamentin henkilökohtainen luonne kuin perintökaaren testamentin tulkintaa koskevat säännökset. Pääsääntönä voidaan pitää, että testamentista luopumiseen sovelletaan perintökaaren 11:6 §:n määräystä, jonka mukaan testamentinsaajan kuollessa ennen testamenttiin perustuvan oikeutensa voimaan tuloa tai ellei testamenttia muusta syystä voida panna täytäntöön hänen osaltaan, tulevat testamentinsaajan sijaantulooperilliset hänen tilalensa, mikäli heillä olisi ollut oikeus periä testamentin tekijä. Tätä sovelletaan tilanteissa, joissa ei testamentin määräyksestä, sen tarkoituksesta tai olosuhteista muuta johdu. (Puronen 2015, 116.)

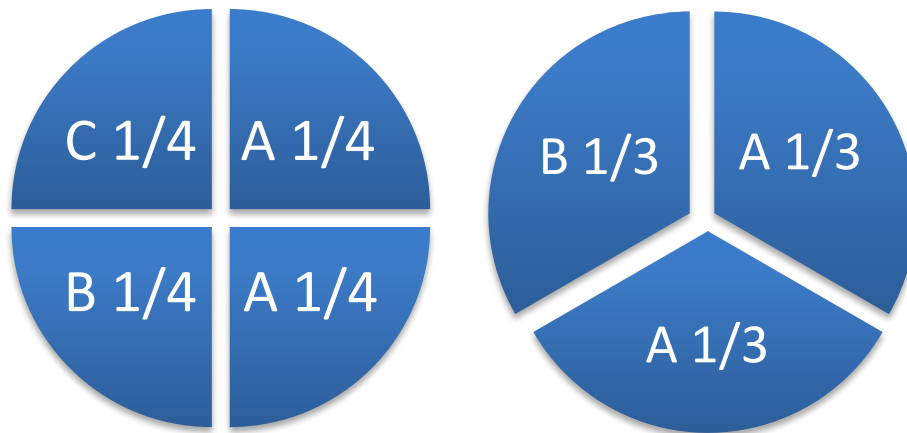
Mikäli olosuhteisiin perustuen luopujan osuus ei mene sijaantulooperillisille, sovelletaan tilanteeseen perintökaaren 11 luvun pykälää 7. (Puronen 2015, 116.) Kyseisessä säännöksessä sanotaan: ”Milloin joku on testamentilla määrännyt koko jäämistöstään tai kaikesta, mikä ei ole perillisen lakiosaa, eikä testamenttia voida panna täytäntöön jonkun testamentinsaajan kohdalta, on, mikäli 6 §:stä ei muuta johdu, yleisjälkimmäisäädöksen saajain osuuksia vastaavasti lisättävä” (Perintökaari 11:7 §). Tämä tarkoittaa sitä, että testamentista luopuvan osuus jaetaan muiden yleisjälkimmäisäädöksensaajien kesken suhteellisuusperiaatteen mukaisesti (Puronen 2015, 116). Mikäli testamentin

tekijä on esimerkiksi testamentannut omaisuutensa tasan kolmelle testamentinsaajalle ja yksi heistä luopuu testamentista eikä hänellä esimerkiksi ole sijaantuloperillisiä, jakautuu testamentista luopujan osuus tasan kahden muun testamentin saajan kesken. Jos taas testamentin tekijä olisi testamentissa määrännyt omaisuutensa menevän niin, että A saa 50 % omaisuudesta ja B ja C kumpikin 25 % omaisuudesta ja C luopuisi osuudestaan, saisi A luopujan osuudesta enemmän kuin C. Seuraavassa esimerkissä havainnollistetaan

Esimerkki 3. Testamentista luopuminen ja suhteellisuusperiaatteen toteutuminen

Jaettavan jäämistön määrä on 100 000 euroa. Testamentin mukaan A saa tästä 50 % eli 50 000 euroa ja B sekä C kumpikin 25 % eli 25 000 euroa. Jos C luopuu testamentista eikä hänellä ole sijaantuloperillisiä tai katsotaan, etteivät luopujan sijaantuloperilliset ole oikeutettuja saamaan luopujan osuutta, lasketaan C:n osuuden jakautuminen A:n ja B:n kesken sen mukaisesti miten suuri heidän testamenttiosuutensa on ollut verrattuna koko jaettavaan jäämistöön. A:n osuus koko jäämistöstä on testamentin mukaan $\frac{2}{4}$, B:n $\frac{1}{4}$ ja C:n $\frac{1}{4}$. Jos C:n osuutta ei oteta huomioon, on A:lle ja B:lle menevän osuuden määrä yhteensä 75 000 euroa. Tästä A:n osuus on $\frac{2}{3}$ ja B:n $\frac{1}{3}$ ($75\,000/3=25\,000$, A:n osuus $2 \times 25\,000 = 50\,000$, B:n osuus $1 \times 25\,000 = 25\,000$). C:n osuus 25 000 euroa jaetaan siis A:lle ja B:lle niin, että A saa osuudesta $\frac{2}{3}$ ($25\,000 / 3 \times 2 = 16\,666,67$ euroa) ja B $\frac{1}{3}$ ($25\,000 / 3 \times 1 = 8\,333,33$ euroa). (Ikola henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2018.)

Kuviossa 4. on piirakkakuvio, jonka perusteella voidaan hahmottaa, mistä C:n osuuden jakamiseen perustuva laskukaava perustuu. Neljään osaan jaetussa piirakassa jokaisen osuuden arvo on yksi neljäsosa 100 000 eurosta, eli 25 000 euroa. A:n osuus oli testamentin mukaan 50 % eli 50 000 euroa, joten A:n osuus piirakasta on $\frac{2}{4}$. B:lle ja C:lle jää molemmille $\frac{1}{4}$. Kun C:n osuus poistetaan jäämistöä kuvaavasta piirakasta hänen luopumisena myötä, jäävät jäljelle A:n ja B:n osuudet, joista A:n osuus on $\frac{2}{3}$ ja B:n osuus $\frac{1}{3}$. Tämä on myös molempien suhteellinen osuus C:n osuudesta.

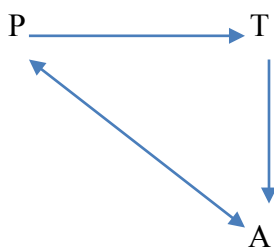
Kuvio 5. Testamentin mukaiset perintöosuudet ennen ja jälkeen C:n luopumisen.

Testamentista voi luopua myös ehdollisena. Tämä tarkoittaa sitä, että luopumiselle on asetettu joko lykkäävä tai purkava ehto. On kuitenkin mahdollista, että tällaisessa tapauksessa syntyy tulkintaongelma koskien asetetun ehdon toteutumista siten kuin luopuja on sen tarkoittanut. Luopuja voi saada korvausta jälkikäteen luopumisestaan, mikäli purkava ehto on toteutunut. (Aarnio ym. 2015, 762.) Korkeimmassa oikeudessa on käsitelty esimerkiksi seuraava kyseistä tilannetta kuvaava tapaus 1972 II 26: ”A:n perilliset olivat hänen leskensä B:n hyväksi luopuneet pesäosuudestaan A:n jälkeen edellytyksin, että B testamentissaan määräisi heidät saamaan puolet hänen jälkeensä jäävästä omaisuudesta. Kun tuon edellytyksen toteutumatta jääminen oli aiheuttanut A:n perillisille menetystä ja vastaavasti tuottanut B:n perillisille sellaista hyötyä, mitä he ilman sanottua luopumista eivät olisi voineet saada, B:n perilliset velvoitettiin palauttamaan tuo hyöty A:n perillisille.” (KKO 1972 II 26.)

Tulkitsen tätä tapausta niin, että todennäköisesti A:n perilliset eivät ole hänen leskensä B:n perillisiä, vaan heidän luovuttuaan perinnöstä on leski B perinyt puolisonsa. Tämä luopuminen on tapahtunut ilmeisesti sillä ehdolla, että B määräisi heidän saavan kuolemansa jälkeen puolet hänen omaisuudestaan. Leski B ei kuitenkaan toiminnut asetetun ehdon mukaisesti, joten hänen koko omaisuutensa meni hänen perillisilensä ja tämän johdosta kyseisten perillisten piti palauttaa saamansa hyöty A:n perillisille. Tässä tapauksessa on kyse perintöosuudesta luopumisesta, mutta sama tilanne pätee myös ehdolliseen testamentista luopumiseen.

5.3 Toissijaismääräys ja sijaantulooperilliset

Testamentissa saattaa olla toissijaismääräys, jolla testamentin tekijä määrää kenelle omaisuus menee, mikäli testamentinsaaja ei ole elossa testamentin tekijän kuollessa. Perittävä on oikeutettu pätevästi määräämään sijaantulijaksi kenet tahansa, myös sellaisen henkilön, jolla ei ole perintöoikeutta perittävän jälkeen. Perintökaaren 11 luvun 6 §:n säännöstä sovelletaan ainoastaan silloin, kun testamentista ei käy ilmi suoraan tai tulkinnan kautta se, kenelle omaisuus siirtyisi jonkun siitä luopuessa. Näin ollen sijaantulijan ollessa testamentinsaajan jälkeläinen ja samalla perintökaaren 2 luvun mukaisesti oikeutettu testamentintekijän jälkeen jäävään perintöön, on sijaantulo mahdollista. Alla olevassa kuviossa on havainnollistettu, miltä näyttää perintökaaren 11:6 säännöksen tarkoittama sijaantulon perustilanne. (Aarnio ym. 2015, 549.)

Kuvio 6. Sijaantulevan määräytyminen perintökaaren 11:6 säännöksen mukaisesti. (Kuvan idea on otettu teoksesta Aarnio ym. 2015, 549.)

Kuviossa P on perittävä, joka on tehnyt testamentin. P on nimennyt testamentinsaajaksi T:n, joka kuitenkin ehtii kuolla ennen kuin on ehtinyt saattaa oikeutensa voimaan. A on T:n rintaperillinen ja A:lla on perintökaaren 2 luvun mukainen oikeus periä P. (Aarnio ym. 2015, 549.) Näin olleen A:lla on oikeus tulla sijaantulooperilliseksi T:n jälkeen. Tätä samaa periaatetta sovelletaan testamentinsaajan luopuessa testamentista. Luopumistilannetta käsitellään siis siten kuin testamentinsaaja olisi kuollut ennen oikeutensa voimaan saattamista.

Mikäli testamentissa ei ole toissijaismääräystä ja testamentinsaaja kuolee ennen kuin hänen oikeutensa on tullut voimaan, tulee tutkia testamenttimääräyksen voimassa pysymistä ja sitä, kenen hyväksi se olisi voimassa. Alkuperäisen testamentin täytän-

töönpanon edellytykset raukeavat testamentinsaajaksi nimetyn henkilön kuollessa aiemmin kuin testamentin tekijä. Mikäli testamentista ei ilmene selvästi millä tavalla testamentti tulisi laittaa täytäntöön, on tulkitsijan selvítettävä mikä olisi ollut muuttuneessa tilanteessa testamentin tekijän otaksuttava toimintatapa. (Aarnio ym. 2015, 542-543, 549.)

Myös toissijaismääräyksen tulkinta saattaa aiheuttaa ongelmallisia tilanteita. Mikäli testamentin tekijä on yksilöinyt nimellä toissijaisen saajan testamenttiin, ei toissijaismääräys aiheuta tulkintaa vaativaa tilannetta. Jos muutoin ei ole määrätty, saa nimetty henkilö testamenttimääräyksen kohteena olevan omaisuuden täydellä omistusoikeudella. Jos käy niin, että tämä nimetty henkilö kuolee aiemmin kuin testamentin tekijä, saattaa tulkintavaikeuksia syntyä. Silloin noudatetaan jo aiemmin mainittua perintökaaren 11 luvun 6 §:n sääntöä. (Aarnio ym. 2015, 650.) Tämä tarkoittaa sitä, että jos esimerkiksi testamentin tekijä on testamentannut osan omaisuudestaan sisarelleen ja tämä ehtii kuolla ennen testamentin tekijää, menee sisaren osuus testamenttista omaisuudesta hänen rintaperillisilleen, koska heillä olisi muutenkin oikeus periä testamentin tekijä.

Perintökaaren 11:6 §:n määräystä sovelletaan myös tilanteessa, jossa testamentissa ei ole lainkaan toissijaismääräystä. Silloin testamentista luopujan jälkeläiset tulevat hänen sijaansa siinä tapauksessa, että he olisivat olleet oikeutettuja perimään testamentin tekijän. (Aarnio ym. 2015, 759.) Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että testamentinsaajan jälkeläisen olisi oltava testamentin tekijän lakimääräinen perillinen, jotta hän voisi saada omaisuuden testamentista luopujan sijaan. Sijaantulijalla tulee siis olla mahdollisuus testamentin tekijän perimiseen. Koska serkut eivät enää peri, täytyy sijaantulijan sukulaissuhteen testamentin tekijään olla läheisempi. Lisäksi kaikilta testamentinsaajilta vaadittavien yleisten edellytysten mukaan sijaantulijan täytyy olla elossa testamentin tekijän kuolinhetkellä tai hänen tulee olla ainakin siitetty ennen kuolinhetkeä. (Salo 2012.)

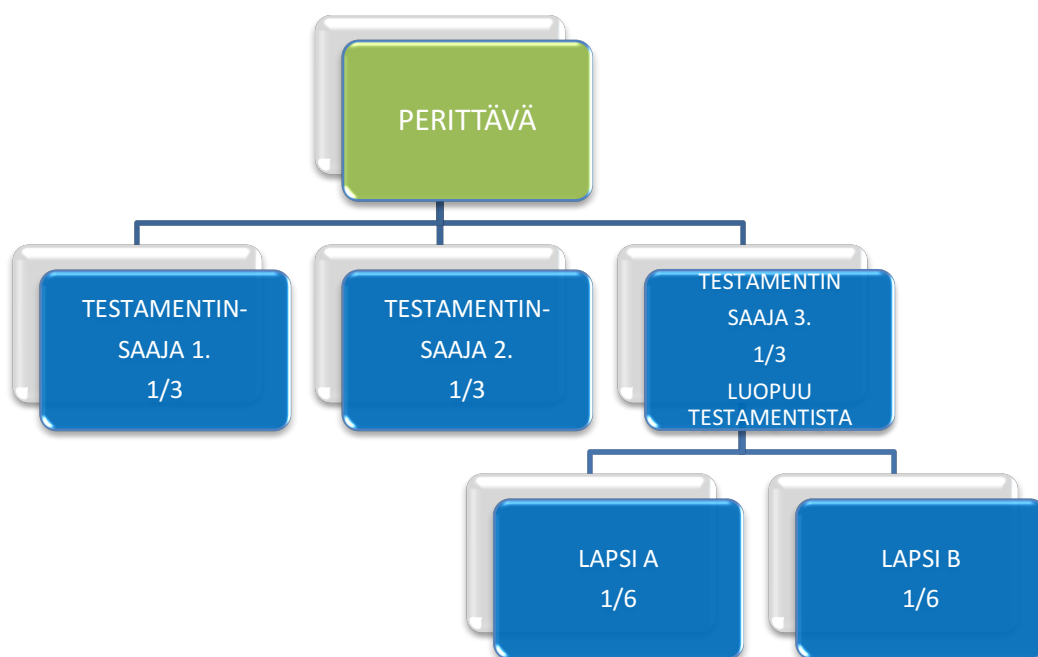
Mikäli testamentti on tehty vain yhden henkilön hyväksi ja testamentinsaajalla ei ole perintökaaren 11 luvun 6 §:n tarkoittamia sijaantuloon oikeutettuja perillisiä, tai testamentin tekijän ei voida katsoa tarkoittaneen omaisuuden siirtyvän juuri kyseisen testamentinsaajan suvulle eikä ole olemassa myöskään perintökaaren 11 luvun 7 §:n

mukaisia muita yleistestamentinsaajia, palaa testamentin kohteena ollut omaisuus kuolinpesään ja vainajan lakimääräiset perilliset perivät omaisuuden. Tämä perustuu siihen, että ellei testamentista muuta johdu, menee luopujan osuus henkilölle, joka olisi ollut vainajan jäämistöön oikeutettu tilanteessa, jossa testamentista luopuja olisi kuollut (Aarnio ym. 2015 759).

Esimerkki 4. Testamentista luopuminen

Lapseton henkilö on tehnyt yleistestamentin, jonka mukaan hänen omaisuutensa menee tasaosuuksin hänen kolmelle sisarelleen. Testamentissa ei ole toissijaismääräystä. Yksi sisarista luopuu testamentista.

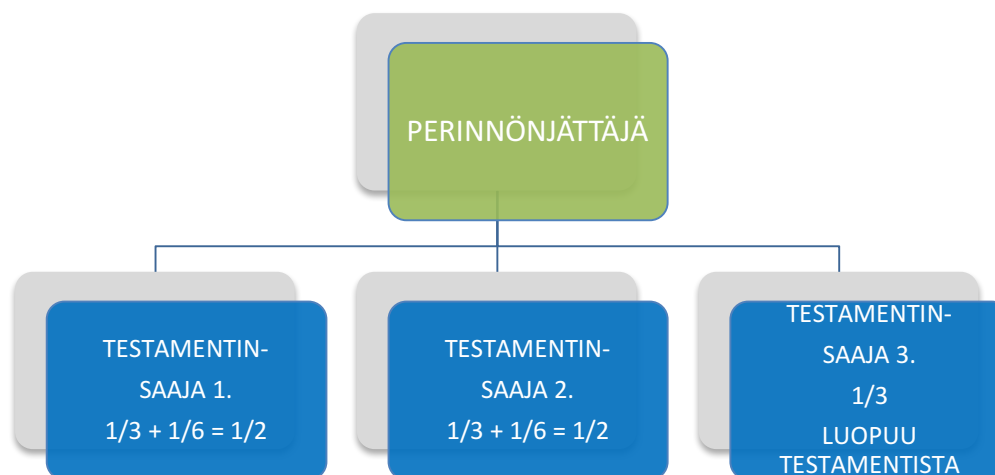
- a) **Luopujalla on kaksi testamentinsaajan edellytykset täyttävää rintaperillistä:** Rintaperilliset tulevat luopuvan testamentinsaajan tilalle ja jakavat sen osuuden omaisuudesta, joka olisi muutoin tullut testamentista luopuvalle. Tässä tapauksessa omaisuus jaetaan alla olevan kuvion 7. mukaisesti siten, että kaksi testamentin vastaanottavaa sisarta saavat kumpikin $1/3$ omaisuudesta ja testamentista luopujan sijaantuloerilliset jakavat $1/3$ omaisuudesta, eli kummankin osuus on $1/6$.

Kuvio 7. Testamentista luopuminen – luopujalla on rintaperillisiä.

- b) **Luopujalla ei ole rintaperillisiä:** Mikäli testamentista luopujalla ei ole elossa olevia rintaperillisiä tai heidän jälkeläisiään, palaa luopujan testamentin mukainen osuus omaisuudesta kuolinpesään ja jakautuu sen osakkaille, eli testamentin vastaanottaville sisarille tasan. Näin ollen kumpikin sisar saa oman osuutensa $1/3$ lisäksi puolet luopujan osuudesta $1/3$, joka tarkoittaa kahdelle jäljelle jäävälle testamentinsaajalle $1/6$ lisäosuutta koko testamentin kohteena olevasta omaisuudesta. Testamentista luopumisen seurauksena kaksi muuta testamentinsaajaa jakavat koko omaisuuden puoliksi, eli molempien osuus omaisuudesta on $1/2$.

Kuvio 8. Testamentista luopujalla ei ole rintaperillisiä.

Aina testamentista luopumisen seuraamukset eivät kuitenkaan ole niin selviä ja niistä saattaa olla osapuolilla hyvinkin erilaisia näkemyksiä. KKO:n ratkaisussa 2014:18 on käsitelty testamentista luopumiseen liittyvää seuraava tilannetta: ”Aviopuolisot olivat määränneet osan omaisuudestaan testamentilla yhdelle rintaperilliselleen H:lle, joka oli perittävien kuoltua ilmoittanut luopuvansa oikeudestaan testamenttiin. Kysymys siitä, oliko H:n jälkeläisten katsottava tulevan perintökaaren 11 luvun 6 §:n nojalla H:n sijaan testamentin saajina vai oliko perintö jaettava perillisten kesken, niin kuin testamenttia ei olisi ollut.” (KKO 31.3.2014 T 704.)

Kyseisessä tapauksessa A ja B olivat laatineet keskinäisen testamentin, jonka mukaan kolme heidän omistamaansa tilaa menisi heidän pojallensa H:lle ja muut perilliset saisivat lakiosansa rahana, elleivät osakkaat muuta sovi. Testamentti ei sisältänyt toissijaismääräystä. A:n ja B:n kuoltua H oli luopunut testamentista. Lakimääräiset perilliset M ja S olivat vaatineet lakiosansa. Ositus ja perinnönjako oli toimitettu pesänjakajan toimesta siten, että H:lle testamentilla määrätyn omaisuuden katsottiin menevän perintökaaren 11 luvun 6 §:n säännöksen nojalla hänen lapsilleen. Tämän ei voitu katsoa olevan testamentin tekijöiden tahdon vastaista. Vaaditut lakiosat toteutettaisiin pesänjakajan määräyksellä murto-osina testamentissa mainituista tiloista. (KKO 31.3.2014 T 704.)

Kuolinpesän osakkaat M ja S nostivat jakoa vastaan yhteisen kanteen ja vaativat osituksen ja perinnönjaon kumoamista ja perinnön jakamista siten kuin testamenttia ei olisi tehty. KKO:n mukaan asiassa on kyse siitä, millä tavoin testamenttia tulee tulkita perinnönjaon yhteydessä H:n luopumisen jälkeen ja tuleeko testamentissa mainittujen tilojen omistusoikeus jakaa testamentin tekijöiden perillisille perintökaaren 2 luvun mukaisesti vai siirtyvätkö tilat H:n sijaan tuleville lapsille. Lisäksi on ratkaistava kysymys siitä, onko tilanteeseen mahdollista soveltaa perintökaaren 11 luvun 6 §:n säännöstä, jonka perusteella määrätyissä tilanteissa testamentinsaajan tilalle tulevat hänen jälkeläisensä. Asianosaiset olivat eri mieltä siitä, voidaanko säännöstä soveltaa tilanteisiin, jossa testamentinsaaja estää omilla toimillaan testamentin toimeenpanon. (KKO 31.3.2014 T 704.)

Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan tulkittavana olevassa testamentissa ei ollut määritelty mitä tapahtuu tilanteessa, jossa H ei ottaisi hänelle testamentattua omaisuutta vastaan. Testamentin tarkoituksena oli palkita ja suosia H:ta hänen osallistumisestaan kymmenien vuosien ajan vapaa-ajallaan korvauksetta maataloustöihin testamentin tekijöiden tilalla. Tästä voidaan päätellä, että testamentin tekijöiden tarkoituksena olisi ollut tilojen siirtäminen pysyvästi H:lle ja tämän sukuhaaralle. Testamentin tekijöiden tahtoa ei kuitenkaan voida päätellä tarpeeksi luotettavasti ainoastaan testamentin sanamuodon perusteella. Siksi asiaa ratkaistaessa tule noudattaa perintökaaren 11 luvun säännöksiä. (KKO 31.3.2014 T 704.)

Korkein oikeus katsoi lopulta, että myös tilanteissa, joissa testamentinsaaja on luopunut testamentista eikä testamentin tekijän tahdosta luopumisen suhteen saada selvyyttä, tulee perintökaaren 11 luvun 6 § soveltaa siinä mainitun perillisasemaa koskevan edellytyksen täyttyessä. Koska H:n lapset ovat myös testamentin tekijöiden perillisiä, tulee A:n ja B:n perinnönjaossa soveltaa kyseistä säännöstä. Tämän vuoksi korkein oikeus tulkitsi A:n ja B:n testamentin niin, että H:n luopumisen johdosta hänen lastensa tulee saada testamentissa mainitut tilat. (KKO 31.3.2014 T 704.)

Testamentinsaaja voi luopua testamentista koko sukuhaaransa puolesta. Tällöin luopujan kuitenkin katsotaan verotuksen kannalta ottaneen koko perintöosuutensa vastaan. (Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa.) Tällöin luopuja joutuu myös maksamaan osuudestaan perintö- ja lahjaverolain mukaisesti perintöveron, ja omaisuuden lopulliselle saajalle saanto on lahjaveronalainen lahjoitus.

5.4 Testamentin tulkinta

Poikkeuksen testamentinsaajan osuuden siirtymiseen muualle kuin luopujan sijaantuloon oikeutetuille jälkeläisille tuo tilanne, jossa testamentin tekijän tahdon voidaan tulkita olleen jokin muu kuin omaisuuden siirtyminen kuolleen testamentinsaajan jälkeläisille. Testamentin tekijän tarkoitus voidaan saada selville subjektiivisella tulkinnalla. (Aarnio ym. 2015, 759.) Varallisuus oikeudellisia oikeustoimia tulkitaan objektiivisen tulkinnan periaatetta noudattaen ja lähtökohtana pidetään sopimusosapuolten välistä yhteistä tarkoitusta, joka käy ilmi sopimusasiakirjasta. Testamenttia ei kuitenkaan katsota sopimukseksi, vaikka se olisi keskinäinen testamentti. Tämän vuoksi testamentin tulkintaan ei voi soveltaa varallisuus oikeudellisten sopimusten tulkintaan tarkoitettuja sääntöjä. Testamentin tulkinta perustuu subjektiivisen tulkinnan periaatteeseen. (Kangas 2013, 528.)

Perintökaari säätää testamentin tulkinnasta seuraavasti: ”Testamentti on niin tulkittava, että tulkinnan voidaan otaksua vastaavan testamentin tekijän tahtoa. Sen vuoksi on tämän luvun säännöksiä noudatettava vain, mikäli ei testamentin määräyksestä, sen tarkoitukseen ja muihin olosuhteisiin nähden, ole katsottava muuta johtuvan.” (Perintökaari 40/1965 11:1 §.) Testamentin tulkinnan lähtökohta onkin, että mikäli

testamentin määräyksestä ei sen tarkoitukseen tai muihin olosuhteisiin nähden voida katsoa muuta johtuvan, on noudatettava testamentin tulkintaa koskevia oikeusohjeita. Tämä koskee myös sijaantulijan määräystä. Mikäli testamentintekijän tarkoitus on selvästi ollut siirtää koko omaisuutensa esimerkiksi tietylle sukuhaaralle, tulevat sijaantuloperillisiksi alkuperäisen testamentinsaajan rintaperilliset, vaikka heillä ei olikaan ollut oikeutta periä testamentin tekijää (Aarnio ym. 2015, 544-545).

Testamentille pyritään antamaan aina tulkinta, joka vastaa testamentin tekijän tarkoitusta. Mikäli tämä ei ole mahdollista, täytyy testamenttia tulkita testamentin tekijän oletettuun tarkoitukseen perustuen. Testamentin tulkinnasta saattaa aiheutua erilaisia tulkintaongelmia. Usein esimerkiksi testamentin sanamuodon ja testamentin tekijän väitetyn tarkoituksen välillä saattaa olla ristiriitä. Testamentin tekijän tarkoitukseen vetoavalla taholla on velvollisuus näyttää tarkoitus toteen. Testamentin tekijän tarkoituksen selvittämiseen voidaan käyttää kaikkea mahdollista aineistoa, jonka avulla voidaan päästä selville tekijän aikomuksista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tulkitsijan olisi mahdollista sivuuttaa testamentin sanamuoto. Testamentin sanamuotoa tulee aina pitää tulkinnan lähtökohtana, ja sanamuodosta poikkeamista vaativa on velvollinen todistamaan väitteensä. (Kangas 2013, 529.)

6 TESTAMENTISTA LUOPUMISEN VAIKUTUKSET PERINTÖVEROTUKSESSA

6.1 Perintöverovelvollisuus

Perintöveroa tulee suorittaa perintönä tai testamentilla saadusta omaisuudesta, mikäli perillinen tai testamentinsaaja on asunut kuolinhetkellä Suomessa. Perintöveroa on suoritettava myös perintönä tai testamentilla saadusta Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta ja sellaisen yhteisön osakkeista tai osuuksista, jonka varoista yli 50 prosenttia koostuu Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta. Perintöverovelvollisuus alkaa niin perillisen kuin testamentinsaajankin osalta perinnönjättäjän kuolemasta. (Perintö- ja lahjaverolaki, 4 ja 5 §.)

Kuolemantapaus tulee Verohallinnon tietoon väestötietojärjestelmästä, joten siitä ei tarvitse erikseen ilmoittaa. Kuolinpesän osakkaiden tulee järjestää 3 kuukauden kuluessa kuolemasta perunkirjoitus ja perunkirjakopio on toimitettava 1 kuukauden kuluessa perunkirjoituksen pitämisestä Verohallinnolle. Perukirjan käsittelyaika on yleensä 6 kuukautta, mutta yksittäistapauksissa käsittelyaika voi olla myös tätä pidempi. Perukirjan käsittelyn jälkeen eli perintöverotuksen valmistuttua lähetetään perillisille verotuspäätökset, joista selviää perintöveron määrä. Verotuspäätös saataan myös toimittaa vain perukirjaan merkitylle asianhoitajalle siinä tapauksessa, ettei perintöveroa määrätä. Perintöverotukseen on mahdollista hakea muutosta laatimalla oikaisuvaatimus, mutta perintövero on siitä huolimatta maksettava määräaikaana. (Verohallinnon www-sivut 2018.)

Verotettava perintöosuus lasketaan perukirjaan ja testamenttiin perustuen. Perintöveron määrään ei vaikuta se, minkä verran perinnönsaaja saa lopulta perinnönjaossa, vaan vero määräytyy perustuen perintöosuuden laskennalliseen suuruuteen. Kuolinpesän varallisuudesta on mahdollista vähentää vainajan elinaikaan kohdistuvien velkojen lisäksi muun muassa hautaamiseen ja perunkirjoitukseen liittyviä kohtuullisia kustannuksia. Lisäksi tilanteissa, joissa omaisuuden hallinnasta on määrätty testamentilla tai leski on pidättänyt perintökaaren 3 luvun 1 a §:n mukaisen hallintaoikeuden kotina käytettyyn asuntoon, huomioidaan hallintaoikeuden arvo vähennyksenä. (Verohallinnon www-sivut 2018.)

Muita mahdollisia perintöveron määrään vaikuttavia vähennyksiä ovat puoliso vähennys ja alaikäisyysvähennys. Perinnönjättäjän puoliso saa 1.1.2017 ja sen jälkeen tapahtuneissa kuolemantapauksissa 90 000 euron suuruisen puoliso vähennyksen. Alle 18-vuotias, suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen saa 1.1.2017 ja sen jälkeen tapahtuneissa kuolemantapauksissa 60 000 euron suuruisen alaikäisyysvähennyksen. Vähennys edellyttää sitä, että alaikäisen perillisen tulee olla perimysjärjestyksessä lähinnä perittävään. (Verohallinnon www-sivut 2018.) Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi testamentista luopumistilanteissa mahdollinen alaikäinen sijaantulo-perillinen ei saa alaikäisyysvähennystä, koska hän ei ole perimysjärjestyksessä lähinnä perittävää. Mikäli kyseessä olisi tilanne, jossa vainajan rintaperillinen olisi kuollut ennen vainajaa ja hänen alaikäinen jälkeläisensä tulisi sijaantulo-perilliseksi, olisi hän oikeutettu alaikäisyysvähennykseen.

Nykyään luovutaan entistä useammin perinnöstä tai testamentista alaikäisen lapsen hyväksi. Siviilioikeudellisesti katsottuna erityisen edunvalvojan määräämistä alaikäiselle ei ole pidetty tarpeellisena tällaisessa tapauksessa, mikäli kyseessä ei ole tilanne, jossa päämiehen ja edunvalvojan edut olisivat ristiriidassa keskenään. Lapsen edunvalvojana toimivaa vanhempaa kutsutaan lakimääräiseksi edunvalvojaksi, ja erityiseksi edunvalvojaksi kutsutaan usein viranomaisen päätöksellä määrättyä edunvalvojaa. Perintö- ja lahjaverotuksessakaan ei ole tarvetta erityisen edunvalvojan määräämiselle, ellei sitä edellytetä siviilioikeudessakaan, ja kyseiset periaatteet koskevat myös sellaisia tapauksia, joissa luovutaan perinnöstä tai testamentista muun vajaavaltaisen kuin alaikäisen hyväksi. (Puronen 2015, 119-120.)

6.2 Perintöveroluokat

Perintöverotuksen kohteena ovat perilliset ja mahdolliset testamentinsaajat. Jokaiselle perilliselle määrätään perintövero erikseen, ja perintöosuuden suuruus vaikuttaa veron määrään. Myös perinnön- ja testamentinsaajan sukulaisuussuhteella on vaikutusta perintöveron määrään. Perintöosuuden ollessa alle 20 000 euron suuruinen ei siitä tarvitse maksaa perintöveroa. (Verohallinnon [www-sivut](http://www.sivut) 2018.)

Perilliset ja testamentinsaajat jaetaan kahteen veroluokkaan. Jako perustuu ensisijaisesti perinnönjättäjän ja perillisen tai testamentinsaajan keskinäiseen sukulaisuus -tai adoptiosuhteeseen tai avioliittoon perustuvaan suhteeseen. Aviosuhteeseen rinnastettavia suhteita ovat rekisteröity parisuhde sekä eräissä tapauksissa avosuhteet. Kyseisten suhteiden käyttäminen veroluokkajaottelun perustana pohjautuu siihen, että yleensä kaukaisen sukulaisen ja vieraan perintösaannon katsotaan olevan luonteeltaan odottamattomampi omaisuudenlisäys. (Puronen 2015, 259.)

I veroluokkaan kuuluvat:

- Perinnönjättäjän aviopuoliso. Saanto voi perustua perintökaaren 3 luvun mukaiseen puolison perillisasemaan tai testamenttiin. Rekisteröidyssä suhteessa vainajan kanssa elänyt parisuhdekumppani rinnastetaan aviopuolisoon. Avio-

puolisoksi tai siihen rinnastettavaksi parisuhdekumppaniksi ei katsota entistä puolisoa tai entistä parisuhdekumppania.

- Perinnönjättäjän avopuolison on mahdollista saada omaisuutta puolisonsa jälkeen yleensä vain testamenttimääräyksen kautta. Tämä johtuu siitä, ettei avopuoliso ole perillinen. Laissa avioliittoon rinnastetaan kuitenkin sellaiset avioliitot, jotka rinnastetaan tuloverotuksessa kuolinvuotena avioliittoon. Tuloverolaissa puolisoiksi katsotaan myös avioliitonomaisissa olosuhteissa verovuonna yhteisessä taloudessa jatkuvasti eläneet, aiemmin avioliitossa olleet henkilöt tai sellaiset, joilla on tai on ollut yhteinen lapsi. (Tuloverolaki 1535/1992, 7.3 §.) Lisäksi avopuoliso, joka saa perintökaaren 8 luvun 2 §:n mukaista toimeentuloavustusta pesästä, luetaan veroluokkaan I. Muussa tapauksessa avopuoliso kuuluu veroluokkaan II.
- Perinnönjättäjän kihlakumppani saadessaan pesästä toimeentuloavustusta. Muussa tapauksessa kihlakumppani kuuluu veroluokkaan II.
- Perinnönjättäjän lapsi, jollaiseksi luetaan perintöverotuksessa myös lapsi, jota ei ole tunnustettu laillisesti tai jonka isyyttä ei ole vahvistettu, mutta luotettavaan selvitykseen pohjautuen kyseinen lapsi on perinnönjättäjän biologinen lapsi.
- Perinnönjättäjän aviopuolison lapsi ja entisen aviopuolison lapsi.
- Perinnönjättäjän ottolapsi. Eräissä tapauksissa ottolapseksi katsotaan myös kasvattilapsi.
- Perinnönjättäjän ylenevän polven perilliset, eli vanhemmat, isovanhemmat ja ottovanhemmat ja alenevan polven perilliset, eli lapsen tai ottolapsen perilliset. (Puronen 2015, 260-263.)

Perintävero määräytyy ensimmäisessä veroluokassa seuraavalla tavalla:

I veroluokka 1.1.2017 alkaen

Perinnön arvo	Vero alarajan kohdalla	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000 - 40 000	100	7
40 000 - 60 000	1 500	10
60 000 - 200 000	3 500	13
200 000 - 1 000 000	21 700	16
1 000 000 -	149 700	19

Kuva 4. Perintöveron määrä I veroluokassa (Verohallinnon www-sivut 2018).

II veroluokkaan kuuluvat:

- Perinnönjättäjän sisarukset ja sisarpuolet jälkeläisineen.
- Muut sukulaiset ja perheen ulkopuoliset henkilöt. (Puronen 2015, 264.)

Toisessa veroluokassa perintävero määräytyy seuraavalla tavalla:

II veroluokka 1.1.2017 alkaen

Perinnön arvo	Vero alarajan kohdalla	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000 – 40 000	100	19
40 000 – 60 000	3 900	25
60 000 – 200 000	8 900	29
200 000 - 1 000 000	49 500	31
1 000 000 -	297 500	33

Kuva 5. Perintöveron määrä II veroluokassa (Verohallinnon www-sivut 2018).

II veroluokassa perintöveron määrä samasta perintöosuudesta on huomattavasti korkeampi kuin I veroluokassa. Koska II veroluokkaan kuuluvien kaukaisempien sukulaisten ja vieraiden perintösaannon voidaan katsoa olevan luonteeltaan odottamattomampi omaisuudenlisäys, voidaan pitää perusteltuna verottaa kaukaisempia perintösaantoja sukulaissaantoja ankarammin. (Puronen 2015, 259.)

6.3 Tehokas ja tehoton luopuminen

Mikäli perinnöstä ja testamentista luopuminen toteutetaan oikealla tavalla, menevät perintö ja perintöverot sijaantuloperillisille. Tämä tarkoittaa sitä, että se, joka olisi ollut perintöön oikeutettu luopujan kuoltua ennen perittävä, saa luopujan osuuden perinnöstä. (Koponen 2017, 75.) Luopumisen seurauksena testamentinsaaja vapautuu perintöverosta sillä edellytyksellä, ettei hänen voida katsoa ottaneen vastaan testamenttiomaisuutta ennen luopumista. Testamentinsaajan tulkitaan vastaanottaneen testamentin, jos hän luopuu oikeudestaan jonkun muun henkilön kuin sijaantulijan hyväksi. Tällöin kyseessä on oikeustoimi, johon liittyy määräämisainesta, joten kyseessä katsotaan olevan testamenttiin perustuvan oikeuden luovutus. Testamentista luopuminen voi tarkoittaa myös sitä, että testamentinsaaja ottaa vastaan pelkästään hallintaoikeuden omistusoikeuden sijasta. Silloin testamentinsaajalle ei määrätä perintöveroa. (Aarnio ym. 2015, 763.)

Perinnöstä tai testamentista luopuminen kokonaan tai osittain saattaa olla jäämistöoikeudellisesti pätevä, mutta siitä seurauksena saattaa olla lahjaveroseuraamus sille, jonka hyväksi perinnöstä tai testamentista on luovuttu. Tällöinkään luopuja ei vapaudu hänelle määrätystä verosta, vaan kyseistä luopumista pidetään veroseuraamusten kannalta tehottomana. Käytännössä luopuminen on tapahtunut silloin tehokkaasti, jos sen seurauksena luopujasta ei tule perintöverovelvollista eli velvollisuus suorittaa perintöveroa on siirtynyt suoraan sijaantulijalle. Silloin kun luopuminen katsotaan tehottomaksi, määrätään luopujalle perintövero koko perintö- tai testamenttiosuudesta. Lisäksi tällaisessa tilanteessa katsotaan, että kyseessä on luopujan ja sijaantulijan välinen lahjoitus, josta tulee maksaa lahjaveroa perintö- ja lahjaverolain 1 ja 18 pykälään perustuen. Tehottomassa luopumisessa ei ole kysymys perintö- tai testamenttiosuudesta luopumisesta vaan luovutuksesta. (Luopumiset perintö- ja lahjaverotukses-

sa.) Toisin sanoen tehoton luopuminen tulkitaan perintöosuuden tai testamentin itsenäiseksi omistusoikeuden edelleenluovutukseksi, ja kyseessä on sellaisena itsenäinen saanto (Puronen 2015, 340).

6.4 Testamentista luopuminen osittain

Perintöverotuksessa Verohallinnon kanta on, että mikäli testamentti ei vaikuta perillisen perintöoikeudelliseen varallisuusasemaan, on perillisen saama jäämistöosuus katsottava perintöosuudeksi, vaikka perillisen hyväksi olisi tehty yleistestamentti. Tällaisissa tapauksissa ei ole mahdollista, että perillinen voisi luopua saannostaan osittain ja siten vapautuisi perintöverovelvollisuudestaan luopumista koskevan omaisuuden osalta. (Osittainen testamentista luopuminen eräissä tilanteissa.)

Perintöverotuksen kannalta on tapauksia, joiden kohdalla täytyy miettiä saako testamentinsaaja jäämistöosuutensa perintönä vai testamentin nojalla. Oikeuskäytännössä onkin katsottu saannon olevan perintöä, mikäli testamentti ei ole vaikuttanut saajansa perillisasemaan. (Osittainen testamentista luopuminen eräissä tilanteissa.) Verohallinnon syventävässä vero-ohjeessa on otettu kantaa seuraavaan KHO:n antamaan päätökseen:

”A oli äitinsä ainoa lakimääräinen perillinen. Äidin tekemän testamentin mukaan A sai omistusoikeuden kaikkeen omaisuuteen. Sen lisäksi testamentti sisälsi ainoastaan A:n aviopuolison avio-oikeutta koskevan määräyksen. Kun tällä avio-oikeutta koskevalla määräyksellä ei ollut sellaista vaikutusta A:n asemaan perillisenä, että A:n perintöverotuksessa voitaisiin katsoa vastaanottavan perinnön testamentinsaajana eikä suoraan lakimääräistä perimystä koskevien säännösten nojalla, niin, mikäli A pidätti hallintaoikeuden asunto-osakkeeseen ja kiinteistöön, hänen oli katsottava ryhtyneen perintöön ja omistusoikeudesta luopuminen asuinhuoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden ja kiinteistön osalta kahden lapsen hyväksi oli katsottava A:lta tulleiksi lahjoiksi lapsille. Ennakkoratkaisu.” (KHO 3.2.2009 T 256.)

Kyseinen KHO:n päätös linjaa, ettei ole olennaista, miten asiakirja on otsikoitu, vaan oikeustoimen tarkoitus ratkaisee. Tapauksessa testamentin tarkoituksen ei katsottu

olevan muuttaa perillisen perintökaaren perustuvaa oikeusasemaa, joten kyseessä katsottiin olevan perintösaanto. (Osittainen testamentista luopuminen eräissä tilanteissa.) Mikäli A siis luopuisi asunto-osakkeen ja kiinteistön omistusoikeudesta pitäen niihin hallintaoikeuden, joutuisi A maksamaan koko perintöosuudestaan perintöveron ja lisäksi A:n lasten täytyisi maksaa lahjaveroa saamastaan lahjasta perintö- ja lahjaverolain 18 §:n mukaisesti.

Mikäli testamentilla on perillisen perintöoikeudelliseen asemaan kohdistuvia varallisuusvaikutuksia, on perillisen saantoa pidettävä testamenttisaantona. Siinä tapauksessa myös testamentista osittain luopuminen on mahdollista. KHO:n päätöksessä 2009:104 päädyttiin siihen ratkaisuun, että saannot oli katsottava testamenttisaannoiksi testamentin muuttaessa tarpeeksi perillisten perintöoikeudellista asemaa.

”A oli puolisonsa B:n kanssa tekemässään testamentissa määrännyt muun ohella, että mikäli A kuolee ensiksi saavat kaiken hänen varallisuutensa täydellä omistusoikeudella - sen jälkeen, kun B:lle tuleva tasinko on maksettu - rintaperilliset eli lapset C, D ja E niin, että kunkin osuus on yhtä suuri. Testamentissa oli lisäksi määrätty, että testamentinsaajilla oli myös oikeus ottaa testamentti halutessaan vastaan joko osaksi tai kokonaan perintökaaren 12 luvun tarkoittamana käyttöoikeustestamenttina, jolloin omistusoikeus varallisuuteen tältä osin oli menevä testamentinsaajan sijaan tuleville rintaperillisille. C oli testamentin ilmaiseman tahdon ja valintaoikeuden perusteella ottanut vastaan testamenttiosuudestaan kahdeksan kymmenesosaa (8/10) omistusoikeudella ja kaksi kymmenesosaa (2/10) käyttöoikeudella sekä D oli vastaanottanut testamenttiosuuteensa ainoastaan käyttöoikeuden. Käyttöoikeuden alaisen omaisuuden omistusoikeus oli testamentin mukaan mennyt C:n ja D:n rintaperillisille, jotka olivat heidän sijaantulooperillisiä ja joita oli siltä osin kuin he olivat saaneet omistusoikeuden perintöverotettu A:n jälkeen. Perintö- ja lahjaverolain 33 a §:n veronkiertosäännöstä ei voitu soveltaa A:n testamenttiin. A:n rintaperillisten saannot olivat testamenttisaantoja. Koska C ja D olivat ilmoittaneet vetoavansa testamenttiin vain osittain ja kun heidän ryhtymisensä oli rajoittunut vain siihen määrään, jonka he olivat ilmoittaneet vastaanottavansa, he olivat tehokkaasti luopuneet osittain testamentista.” (KHO 31.12.2009 T 3757.)

Tapauksessa oli edetty siten, että perintöverotuksessa oli katsottu C:n ja D:n luopuneen tehokkaasti testamentista osittain ja C:n ja D:n rintaperillisille oli määrätty perintövero heidän testamentista osittain luopumisen seurauksena saamastaan omaisuudesta. Asia eteni korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti, jossa veroasiamies vaati hallinto-oikeuden ja oikaisulautakunnan tekemiä päätöksiä kumottavaksi ja asian palauttamista uudelleen käsiteltäväksi verovirastolle. Vaatimuksen mukaan C:lle ja D:lle oli määrättävä perintövero yhdestä kolmasosasta jäämistön säästöstä. Lisäksi C:n ja D:n lapsille oli määrättävä lahjaveron heidän saamastaan osuudesta. Perusteluina veroasiamies käytti sitä, että A:n rintaperilliset eivät olisi saaneet perintöä A:n tekemän testamentin perusteella vaan perintökaaren säännösten mukaisesti. Testamentin laatiminen olisi ollut vain keino, jonka avulla minimoida perintövero ja testamentti laadittu perintöverosta vapauttamisen tarkoituksessa. Näin ollen kyseessä olisi perintö- ja lahjaverolain 33 a §:n mukainen tilanne. (KHO 31.12.2009 T 3757.) Kyseisessä säännöksessä sanotaan: ” Jos perinnönjakosopimukselle, luovutustoimelle tai muulle perintö- tai lahjaverotukseen vaikuttavalle oikeustoimelle on annettu sellainen oikeudellinen sisältö tai muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, tai jos on ryhdytty muuhun toimenpiteeseen ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että perintö- tai lahjaverosta vapauduttaisiin, on perintö- tai lahjaverotuksessa meneteltävä asian varsinaisen luonteen tai tarkoituksen mukaisesti.” (Perintö- ja lahjaverolaki 33 a §.) Perintöä ei näin ollen voi ottaa vastaan osittain siten, ettei siitä seuraisi verovelvollisuus koko jako-osaan. (KHO 31.12.2009 T 3757.)

Hallituksen esityksessä HE 68/1995 on käsitelty edellä mainittua perintö- ja lahjaverolain pykälää 33 a seuraavalla tavalla: ”Verotuksesta voitaisiin poiketa niissä tapauksissa, joissa perinnönjakosopimukselle, luovutustoimelle tai lahjaverotukseen vaikuttavalle oikeustoimelle on annettu sellainen oikeudellinen sisältö tai muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta. Tällöin olisi kysymys oikeustoimista, joilla ei ole tarkoitettu saada aikaan mitään oikeusvaikutuksia tai on tarkoitettu saada aikaan muunlainen oikeusvaikutus kuin on ilmoitettu. Esimerkkinä voidaan mainita tapaukset, joissa on selvästi kysymys lahjasta, vaikka on ilmoitettu, että kysymyksessä on lainasopimus. Tällaiset ovat käytännössä suhteellisen yleisiä. Säännöstä tulkittaisiin tuloverotuksessa vakiintuneen käytännön mukaisesti. Verovelvollisella olisi oikeus valita hänen kannaltaan edullisin menettelyvaihtoehto, jos

se vain vastaa oikeustoimen todellista luonnetta ja tarkoitusta sekä sisällöltään että muodollisesti.” (HE 68/1995, 7-8.)

Kyseinen hallituksen esitys antaa siten verovelvolliselle oikeuden hänen kannaltaan edullisimman menettelyvaihtoehdon valitsemiselle sen vastatessa niin sisällöltään kuin tarkoitukseltaankin oikeustoimen todellista luonnetta. Lähtökohtaisesti oikeuskirjallisuudessa on katsottu, ettei veronkiertosäännös ole sovellettavissa perinnönjättäjän tekemiin oikeustoimiin. A:n testamentin mukaan C ja D olivat oikeutettuja luopumaan osittain testamentista ja luopujien omaisuudet menisivät heidän rintaperillisilleen. Lisäksi C ja D olivat pidättäneet itselleen elinikäisen käyttöoikeuden, joka oli yksilöity testamentissa. Näin ollen C:n ja D:n luopumistoimia ei voida pitää perintö- ja lahjaverolain 33 a §:ssä tarkoitettuna perintöveron kiertämisenä. (KHO 31.12.2009 T 3757.)

C ja D eivät ole määränneet sijaantuloperillisten oikeuksista tai rajoittaneet niitä muutoin kun pidättämällä itselleen elinikäisen käyttöoikeuden, joka oli perintökaaren 12 luvun mukainen ja testamentissa yksilöity käyttöoikeus. C ja D eivät ole ryhtyneet testamenttisaantoihinsa ennen osittaista luopumista. He ovat ilmoittaneet testamenttiin vetoamisesta vain osittain ja näin ollen ryhtyneet vain vastaanottamansa omaisuuden osalta testamenttiin. KHO katsoo C:n ja D:n luopuneen tehokkaasti osittain testamentista. (KHO 31.12.2009 T 3757.)

Koska testamenttisaannosta voi luopua osittain, toisin kuin perintösaannosta, on perintöverotuksen kannalta suuri merkitys sillä, onko jäämistöosuus saatu perintönä vai testamentin nojalla. Testamentista osittain luopujan ei tarvitse maksaa perintöveroa saannon osasta, josta hän on luopunut. Sen sijaan perinnöstä luopuminen osittain tulkitaan ryhtymiseksi perintöön ja silloin luopujaperilliselle tulee maksettavaksi perintövero hänen perintöosuudestaan. Osittaisella luopumisella ei silloin ole vaikutusta maksettavan perintöveron määrään. (Osittainen testamentista luopuminen eräissä tilanteissa.)

KHO:n päätöksen 2009:104 perusteella voidaan päätellä, ettei tilanne, jossa testamentinsaaja olisi myös ilman testamenttia kuolinpesän osakas, välttämättä tarkoita sitä, että testamenttisaanto katsottaisiin automaattisesti perintösaannoksi.

Esimerkki 5. Testamentti- vai perintösaanto?

Lapseton henkilö on laatinut testamentin kolmen sisaruksensa hyväksi. Hänen vanhempansa eivät ole enää elossa ja ilman testamenttia perillisinä olisivat hänen kaikki seitsemän sisarustaan. Ilman testamenttia jokaisen sisaruksen perintöosuus olisi $1/7$ kuolinpesän varallisuudesta. Testamentin kautta varallisuus jaetaan kolmen sisaruksen kesken eli jokainen heistä saa $1/3$ osuuden kuolinpesän varallisuudesta.

Verohallinnon kannanotosta ei käy ilmi selkeästi millä tavalla pesän osakkaan varallisuusaseman pitää testamentinsaajana muuttua. Katsotaanko testamenttisaanto perintösaannoksi jo siinä tapauksessa, että testamentinsaaja olisi testamentista huolimatta kuolinpesän osakas? Vai voidaanko tilanne tulkita testamenttisaantona, koska ilman testamenttia testamentinsaajan perintöosuus olisi määrällisesti pienempi kuin ilman testamenttia? Tällöinhän testamentilla on perillisen perintöoikeudelliseen asemaan kohdistuvia varallisuusvaikutuksia. Verohallinnon kannanoton perusteella ei kuitenkaan voi tehdä laajempia, jokaiseen tapaukseen sopivia olettamia. Jokainen perintöverotapausta tutkitaan erikseen, ja työni kautta olen oppinut, että pienetkin asiat voivat vaikuttaa siihen, miten tilannetta tulkitaan.

Itse katsoisin, että edellä mainitussa tilanteessa kuolinpesän osakkaan varallisuusasema on testamentin myötä muuttunut, koska testamentilla hän perii suuremman osan omaisuudesta kuin ilman testamenttia. Asia voi olla kuitenkin aidosti tulkinnanvarainen ja siihen saattaa olla toisenlainenkin ratkaisu. Tämän vuoksi epävarmassa tilanteessa on suositeltavaa esimerkiksi hakea ennakkoratkaisua Verohallinnolta ennen kuin lähtee luopumaan testamentista osittain.

7 ENNAKKORATKAISU APUNA TESTAMENTISTA LUOPUJALLE

7.1 Verohallinnon ennakkoratkaisu

Verovelvollisen on mahdollista hakea ennakkoratkaisua Verohallinnolta yksilöityyn verotusta koskevaan kysymykseen (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös). Verohallinnon ennakkoratkaisuhakemukseen antama päätös on maksullinen, ja viimeisimmän ilmoituksen (voimassa 1.1.2017-) mukaan esimerkiksi perintö- ja lahjaverotusta koskevan ennakkoratkaisun maksu on 385 euroa (Hinnasto Verohallinnon maksullisista palveluista). Ennakkoratkaisu on maksullinen suorite ja siitä säädetään laissa (Verohallinnon suoritteiden maksullisuus). Maksu perustuu valtiolle päätöksen tuottamisesta aiheutuviin keskimääräisiin kokonaiskustannuksiin (Laki eräiden ennakkoratkaisuiden maksuperusteista 1209/2006, 3 §).

Haastatellessani Sisä-Suomen Verotoimiston perintö- ja lahjaverotuksen asiantuntijaa Kyösti Ikolaa hän kertoi, että testamentista luopuminen sopii hyvin ennakkoratkaisuhakemuksen kohteeksi, sillä ennakkoratkaisulla saattaa olla hyvin suuri vaikutus siihen kenelle perintöveroa tulee maksettavaksi. Testamentista luopuminen onkin näkynyt haetuissa ennakkoratkaisuisa, ja Ikolan arvion mukaan esimerkiksi hänen tekemistään 40 perintö- ja lahjaverotuksen ennakkoratkaisusta 3-4 tapauksessa on ollut kysymys testamentista luopumisesta. Tämä on kuitenkin 10 % ratkaisuisa, joten ennakkoratkaisua on osattu lähteä hakemaan myös testamentista luopumiseen liittyvissä kysymyksissä. (Ikola henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2018.)

7.1.1 Ennakkoratkaisun hakeminen

Lähtökohtaisesti vain se, jonka verotukseen hakemuksessa esitettävä kysymys liittyy, voi hakea ennakkoratkaisua. Perintö- ja lahjaverolain 39 a §:n mukaan kuolinpesän osakas, erityisjälkisaädöksen saaja sekä eloonjäänyt puoliso voi hakea perinnönjättäjän kuoleman jälkeen ennakkoratkaisua perintöverosta. Useimmiten ennakkoratkaisu annetaan ainoastaan kysymykseen, joka liittyy johonkin perillisen perinnönjättäjän kuoleman jälkeen tekemään toimenpiteeseen ja sen vaikutukseen määrättävään perintöveroon. Esimerkiksi perinnöstä luopuminen tai toimitettava ositus ja perinnönjako

ovat kyseisiä toimenpiteitä. (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös.)

Perintöveroa koskeva ennakkoratkaisuhakemus on mahdollista tehdä perittävän kuoltua ja hakemus on jätettävä ennen kuin perintöverotus on toimitettu. Ennakkoratkaisuhakemus on vapaamuotoinen, mutta se on laadittava kuitenkin kirjallisesti ja allekirjoitettava. Ennakkoratkaisuhakemuksesta tulee ilmetä hakemusta koskeva verolaji ja siihen on liitettävä saatelomake, jonka voi tulostaa vero.fi-sivuilta. Hakemuksessa on oltava hakijan nimi, Y- tai henkilötunnus, kotikunta ja henkilön yhteystiedot, jolta voi kysyä hakemukseen liittyen lisätietoja. Mikäli asiaa hoitaa ulkopuolinen taho, kannattaa hakemuksessa mainita kenelle asiassa annettava päätös ja lasku toimitetaan. Lisäksi hakemukseen tulee liittää valtakirja, jos asiamies on joku muu kuin asianajaja. (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös.)

Ennakkoratkaisua ei anneta yleisluonteisiin tai teoreettisiin kysymyksiin, joten hakemuksessa tulee esittää yksilöity verotusta koskeva kysymys. Hakemuksessa on tärkeää yksilöidä verotusasia ja se yhteys, jonka perusteella kysymyksellä on merkitystä hakijan verotukseen. Hakemuksessa tulee esittää kokonaisuudessaan asian ratkaisemiseen tarvittava selvitys liitteineen. Asian sisällöstä riippuen tarvittavan selvityksen sisältö ja laajuus vaihtelevat, ja asian ratkaisemiseen tarvittavien tietojen on oltava hakemuksessa ja liitteissä. Mikäli kyseessä on laintulkintaa koskeva kysymys, useimmiten riittää, että hakija on kuvannut hakemuksessa tapauksen tosiseikat. (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös.)

Ennakkoratkaisuhakemukseen annetaan yleensä asiaratkaisu, mikäli kyseessä on yksilöity verotuskysymys ja hakija on esittänyt aikomastaan toimesta riittävän yksityiskohtaisen selvityksen. Lisäksi edellytyksenä on, että toimen verokohtelu on epävarmaa ja asia pitäisi ratkaista viimeistään verotuksen toimittamisen yhteydessä. Mikäli hakijaa, hakemuksen jättöaikaa tai hakemusta koskevat muodolliset edellytykset eivät täyty, voidaan hakemus jättää tutkimatta. (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös.)

Verohallinnon antaman ohjeistuksen mukaan asiaratkaisu voidaan jättää antamatta esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- ”Hakemuksessa esitetty kysymys on epäselvä, yleisluonteinen tai teoreettinen eikä hakija kehotuksesta huolimatta selvennä tai yksilöi verotuskysymystä tai kysymyksen liitääntää toteutumassa olevaan toimeen.
- Hakemuksessa on esitetty tosiseikat liian yleisellä tasolla eikä niitä ole kehotuksesta huolimatta yksilöity riittävästi.
- Hakemuksessa on kyse näytön arvioinnista eikä hakija ole kehotuksen jälkeenkään antanut riittävää näyttöä hakemuksen tueksi.
- Ennakkoratkaisua haetaan useiden vaihtoehtoisten menettelytapojen verotuskohtelusta ja tilanteeseen liittyy veroedun tavoittelun piirteitä: kysytään esimerkiksi ylintä tai alinta hintaa, jota verotuksessa voidaan käyttää tai tiedustellaan, millä edellytyksillä verosta voidaan vapautua.
- Ennakkoratkaisua haetaan peräkkäisillä, samaan asiakokonaisuuteen liittyvillä ja osin muutetuilla hakemuksilla sen selvittämiseksi, mikä on toimenpiteiden hyväksyttävyyden raja verotuksessa.” (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös.)

Perintöveroa koskevan ennakkoratkaisun saa yleensä vain tulkintakysymykseen, joka koskee perintöveron suorittamisvelvollisuutta. Sen sijaan perintöveron määrään liittyvää ennakkoratkaisua ei pääsääntöisesti anneta. (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös.)

7.1.2 Ennakkoratkaisupäätöksen sitovuus

Verohallinnon tulee noudattaa lainvoimaista ennakkoratkaisua verovelvollisen sitä vaatiessa ja todellisten olosuhteiden ollessa hakemuksessa kuvatun tilanteen mukaisia. Mikäli hakemuksessa annetut tiedot ovat asian ratkaisemiseen vaikuttavalla tavalla puutteelliset tai virheelliset tai päätöksessä sovellettu lainkohta on muuttunut, ei päätöstä sovelleta. Ennakkoratkaisua, joka on annettu perintö- tai lahjavero-asiassa ja joka on saanut lainvoiman, tulee verovelvollisen vaatimuksesta noudattaa ennakkoratkaisussa määrättävällä tavalla. Ennakkoratkaisu on voimassa määräajan, kuitenkin enintään sen antamista seuraavan kalenterivuoden loppuun. (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös.)

Ennakkoratkaisupäätöksestä sekä hakemuksen tutkimatta jättämisestä annetusta päätöksestä on mahdollista valittaa valitusajan kuluessa toimivaltaiseen hallinto-oikeuteen. Ennakkoratkaisun antamatta jättämistä koskevasta päätöksestä sen sijaan ei voi valittaa. Ennakkoratkaisua hakevalle lähetetään päätöksen liitteenä valitusosoitus. (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös.)

Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö valvoo veronsaajien oikeutta koskien verotusta ja verotukseen liittyvää muutoksenhakua. Yksikön tehtävänä on valvoa veronsaajien oikeutta silloin kun:

1. ”se on lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa taikka verotus- tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi tarpeen;
2. asia on taloudellisesti merkittävä; tai
3. veronsaajien oikeudenvallonta muutoin sitä edellyttää.” (Veronsaajien palvelujen www-sivut 2017.)

Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö voi hakea muutosta Verohallinnon antamaan ennakkoratkaisuun 30 päivän ajan päätöksen tekemisestä lähtien (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös). Verotuksen oikeudenvallontayksikkö seuraa verotusta ja muutosverotusta, antaa lausuntoja Verohallinnon yksiköille, keskusverolautakunnalle ja verotuksen oikaisulautakunnalle pyydettyä ja käyttää ennakkotietojen antamisen yhteydessä veronsaajille kuuluvaa puhevaltaa. Verotukseen kohdistuvassa muutoksenhaussa suoritetaan oikeudenvallontaa verotusta koskeviin päätöksiin muutosta hakemalla sekä antamalla vastineita veronsaajien puolesta tilanteissa, joissa verovelvollinen hakee muutosta verotukseensa. (Veronsaajien palvelujen www-sivut 2017.)

7.2 Perunkirjoituksen toimittamisajan ja/tai perukirjan jättöajan pidentäminen

Ennakkoratkaisuhakemusten käsittelylle ei ole säädetty tiettyä määräaika, mutta Verohallinto käsittelee hakemuksen mahdollisimman pian sen jälkeen, kun asian ratkaisemista varten tarvittavat selvitykset on toimitettu (Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös). Perukirjoitus on kuitenkin toimitettava kolmen

kuukauden sisällä vainajan kuolinhetkestä, ellei tätä aikaa pidennetä pesän laadun tai muun erityisen syyn vuoksi asianomaisen lääninveroviraston toimesta (Perintökaari 2:1 §).

Koska ennakkoratkaisuhakemuksen käsittelylle ei ole säädetty määräaikaa, on mahdollista, että päätös ei ehdi valmistua kolmen kuukauden kuluessa kuolemantapauksesta, jolloin perunkirjoitus pitäisi toimittaa. Ilman ennakkoratkaisupäätöstä perunkirjoitusta saattaa olla mahdotonta toimittaa. Mikäli testamentinsaaja esimerkiksi on hakenut ennakkoratkaisua siitä, miten hänen testamentista osittain luopumisensa vaikuttaisi hänen perintöverotukseensa, on hakemukseen annettavalla päätöksellä keskeinen merkitys hänen tulevien, testamentin vastaanottamiseen liittyvien toimien kanssa. Muun muassa tällaisen syyn vuoksi saattaa olla mahdollista, että Verohallinto voi kirjallisesta hakemuksesta pidentää perunkirjoituksen toimittamisaikaa, mikäli hakemus on toimitettu määräaikaan mennessä Verohallinnolle (Perunkirjoituksen toimittamisajan ja/tai perukirjan jättöajan pidentämistä koskevan hakemuksen jättämisen määräaika).

Verohallinnon www-sivuilta löytyy täytettävä lomake täyttöohjeineen, jolla voi hakea lisää aikaa perunkirjoituksen toimittamiseen tai perukirjan antamiseen. Pidennystä voi hakea myös vapaamuotoisella asiakirjalla, mutta tässä tapauksessa pyydetään käsittelyn nopeuttamiseksi käyttämään Verohallinnon lomaketta kuitenkin hakemuksen kansilehtenä. (Perunkirjoituksen toimittamisajan ja/tai perukirjan jättöajan pidentämistä koskevan hakemuksen jättämisen määräaika.)

8 YHTEENVETO JA POHDINTA

Testamentti on jäämistöä koskeva kuolemanvarainen oikeustoimi, jota luonnehditaan vastikkeettomaksi, yksipuoliseksi ja peruutettavissa olevaksi. Testamentin voi laatia 18 vuotta täyttänyt tai alle 18-vuotias naimisissa ollut tai oleva henkilö. Lisäksi 15-vuotias voi tehdä testamentin sellaisesta omaisuudesta, jota hän on itse oikeutettu hallitsemaan. Testamentteja voidaan jakaa eri tyyppeihin niiden ominaisuuksien pe-

rusteella. Jaottelu voi tapahtua yleisjälkisäädöksiin ja erityisjälkisäädöksiin tai useampiportaisesti esimerkiksi omistus-, hallinta- ja tuotto-oikeustestamentteihin.

Mikäli testamentinsaaja ottaa testamentin vastaan, on hän velvollinen maksamaan saannostaan perintöveroa. Testamentinsaajan verovelvollisuus syntyy perinnönjättäjän kuolinhetkellä, jolloin omaisuuden katsotaan siirtyvän testamentinsaajalle. Testamentinsaajalla on kuitenkin oikeus luopua testamentista. Tämä edellyttää sitä, ettei testamentinsaaja ole ryhtynyt sellaisiin toimiin, että hänen katsottaisiin ottaneen perinnön vastaan. Luopumisilmoitus tulee laatia kirjallisesti ja luopujan tulee se allekirjoittaa, mutta asiakirjaan ei vaadita todistajia. Alaikäinen tai vajaavaltainen ei voi luopua itse testamenttisaannostaan ja jokainen voi muutenkin luopua vain omasta perintöosuudestaan tai testamenttisaannostaan.

Laki ei määrittele luopumiselle ajallista takarajaa, vaan testamentinsaajalla on oikeus perintökaaren mukaan luopua testamentista niin kauan, kunnes hänen katsotaan vastaanottaneen perintönsä ryhtymällä perintökaaren mukaisin toimin perintöön. Oikeuskäytännön ja lainsäädännön välillä on kuitenkin havaittu eroavaisuus sen suhteen, ettei perunkirjoitukseen osallistumisen ole välttämättä katsottu olevan pesään ja perintöön ryhtymistä. Perintökaareissa säädetään, että perinnön tai testamentin saaneen tulee saattaa oikeutensa voimaan viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta tai testamenttiin perustuvan oikeuden alkamisen ajankohdasta lukien. Mikäli testamentinsaajan katsotaan ryhtyneen perintöön ennen siitä luopumista, on kyseessä liian myöhään tapahtuva tehoton luopuminen, jonka katsotaan olevan lahja luopujan tarkoittamalle luovutuksen saajalle.

Testamentista luopuminen tapahtuu joko tehokkaasti tai tehottomasti. Siviilioikeudelliset säännökset määrittelevät luopumiseen kohdistuvat siviilioikeudelliset vaikutukset. Vaikka luopuminen olisi tehoton, ei se verotuksellisesta näkökulmasta katsottuna tarkoita sitä, ettei luopuminen olisi sitova. Tehoton luopuminen ei vaikuta luopujan ja sijaantulijoiden keskinäiseen suhteeseen. Toisin kuin perinnöstä, testamentista on mahdollista luopua joko kokonaan tai osittain. Tehokkaasti testamentista luopunut testamentinsaaja maksaa perintöveroa ainoastaan siitä omaisuudesta, johon hän saa testamenttiin perustuen omistusoikeuden. Luopumisen kohteena olevasta osuudesta määrätään perintövero sille, joka osuuden tulee luopujan jälkeen saamaan.

Mikäli testamentissa on toissijaismääräys eli ilmoitus siitä kenelle testamenttiosuus menee, jos testamentinsaaja on kuollut tai luopuu testamentista, siirtyy luopuneen testamentinsaajan osuus kyseiselle henkilölle. Ilman toissijaismääräystä vaaditaan testamentin tulkintaa. Tavallisesti testamentinsaajan jälkeläiset tulevat testamentinsaajan tilalle, mikäli he olisivat muutoinkin voineet periä testamentin tekijän. Heidän tulee toisin sanoen olla tarpeeksi läheistä sukua testamentin tekijän kanssa. Testamentin tulkinnassa on tärkeätä selvittää testamentin tekijän tarkoitus. Mikäli tarkoitus on ollut siirtää perintö juuri kyseisen henkilön sukuhaaralle, voivat testamentinsaajan jälkeläiset tulla hänen sijaantulijoiksi, vaikka eivät sukua testamentin tekijälle olisikaan. Testamentista luopujan osuus ei myöskään välttämättä siirry hänen omille perillisilleen, vaikka he olisivatkin niin läheistä sukua testamentin tekijän kanssa, että voisivat periä hänet ilman testamenttiakin. Jos testamentin tekijän tarkoitus on selkeästi ollut osoittaa testamenttisaanto henkilökohtaisesti kyseiselle testamentinsaajalle, saattaa luopumistilanteessa luopujan osuus siirtyä testamentin tulkinnan kautta esimerkiksi muille testamentinsaajille suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.

Perintönä tai testamentilla saadusta omaisuudesta tulee suorittaa perintöveroa, mikäli perillinen tai testamentinsaaja on asunut perittävän kuolinhetkellä Suomessa. Verotettava perintöosuus lasketaan perukirjaan ja testamenttiin perustuen erinäiset vähennykset, kuten alaikäisyysvähennys ja puoliso-vähennys huomioon ottaen. Perillisiä ja testamentinsaajia verotetaan sen mukaisesti, mihin veroluokkaan he kuuluvat. Läheimmät sukulaiset ja esimerkiksi aviopuoliso kuuluvat keveämmin verotettavaan ensimmäiseen veroluokkaan. Kaukaisemmat sukulaiset ja muut vieraat kuuluvat puolestaan toiseen veroluokkaan, jossa veron määrä samasta perintöosuudesta on huomattavasti korkeampi ensimmäiseen veroluokkaan verrattuna.

Mikäli perinnöstä ja testamentista luovutaan oikealla tavalla eli tehokkaasti, menevät perintö ja perintöverot sijaantulooperillisille. Luopumisen seurauksena testamentinsaaja vapautuu perintöverosta sillä edellytyksellä, ettei hänen voida katsoa ottaneen testamenttiosuutta vastaan ennen siitä luopumistaan. Testamentinsaajan tulkitaan vastaanottaneen testamentin, mikäli hän luopuu oikeudestaan jonkun muun henkilön kuin sijaantulijan hyväksi. Tällöin kyseessä katsotaan olevan määräämisainesta sisältävä oikeustoimi ja testamenttiin perustuvan oikeuden luovutus. Kyseinen luovutus

on luonteeltaan lahja ja luovutuksen saajan tulee maksaa siitä lahjaveroa lahjaverolain mukaisesti. Tästä seuraa niin sanottu tuplaverotus eli testamentinsaaja joutuu maksamaan perintöveron koko testamenttiosuudestaan ja lisäksi luovutuksen saajalle määrätään samasta omaisuudesta lahjaveron. On siis todella tärkeää muistaa, ettei luopuja nimeä luopumisilmoitukseen ketään, jonka hyväksi osuudestaan luopuisi, tai jos nimeää, tulee sinne laittaa hänen kaikkien sijaantuloperillistensä nimet.

Testamenttiin perustuvista oikeuksistaan on mahdollista luopua joko kokonaan tai osittain. Tämä tarkoittaa sitä, että testamentinsaaja maksaa perintöveroa ainoastaan siitä omaisuudesta, mihin hän saa testamenttiin perustuen omistusoikeuden. Testamentista on mahdollista luopua osittain myös esimerkiksi niin, että testamentinsaaja tyytyy omistusoikeuden sijaan ainoastaan omaisuuden hallintaoikeuteen. Tällöin perintöverotuksessa ei määrätä hallintaoikeuden saajalle perintöveroa, koska perintövero määrätään omistusoikeuden saavalle taholle.

Testamentista osittain luopuminen saattaa aiheuttaa tulkinnanvaraisia tilanteita. Rintaperillisen hyväksi tehtyä testamenttia ei välttämättä katsota testamenttisaannoksi vaan perintösaannoksi perillisen saadessa ilman testamenttiakin saman osuuden pesän varoista. Tasaosuuksin rintaperillisten hyväksi tehdyn testamentin tulisikin sisältää muita määräyksiä, jotta verotuksessa voitaisiin katsoa kyseessä olevan testamenttisaanto perintösaannon sijasta. Se millaiset määräykset katsotaan riittäviksi, jotta testamenttisaanto voitaisiin katsoa testamenttisaannoksi, on tulkinnanvaraista. Oikeustapauksien perusteella voidaan katsoa, että rintaperillisen hyväksi tehdyn testamentin, jossa on lisäksi ainoastaan suljettu perillisen puolison avio-oikeus pois, ei voida katsoa täyttävän testamenttisaannon vaatimuksia. Sen sijaan testamentin, jossa on annettu testamentinsaajalle mahdollisuus ottaa testamentti vastaan vain osittain tai pelkkänä käyttö- ja hallintaoikeustestamenttina ja määrätty vielä kenelle mahdollisen testamentista luopujan osuus menee, on katsottu täyttävän testamenttisaannon tunnusmerkit. Näiden kahden testamentin väliin mahtuu kuitenkin paljon testamentteja, joissa määräyksiä on enemmän kuin pelkkä puolison avio-oikeuden pois sulkeminen, mutta kuitenkin vähemmän kuin toisessa esimerkissä. Tällaiset tilanteet ovat haastavia ja vaativat erityistä pohdintaa. (Ikola henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2018.)

Perintösaanto ja testamenttisaanto eroavat toisistaan oleellisesti niistä luopumisen suhteen. Perinnöstä ei ole mahdollista luopua tehokkaasti osittain mutta testamentista on. Siksi olisikin tärkeää varmistua saannon lajista ennen luopumisilmoituksen tekemistä. Hyvä keino varmistuksen saamiselle on ennakkoratkaisun hakeminen Verohallinnolta. Testamentista luopuminen sopii hyvin ennakkoratkaisuhakemuksen kohteeksi, sillä kyseessä on tilanne, jossa ennakkoratkaisupäätöksellä on hyvin suuri merkitys luopumisen kannalta. Onkin suositeltavaa epävarmoissa tilanteissa ennemmin hakea ennakkoratkaisua sen maksullisuudesta huolimatta. Tällä tavalla välttyään epämiellyttäviltä yllätyksiltä perintöverotuksen valmistuttua.

Testamentin tekee keskimäärin joka neljäs perittävä. Kyseessä on siis hyvin yleinen oikeustoimi ja mitä suurempi perinnönjättäjän omaisuus on, sitä todennäköisemmin hän määrää omaisuudestaan testamentilla. Testamentista luopumisten määrää ei ole tutkimustiedon puuttuessa mahdollista tarkkaan arvioida, mutta oman työkokemukseni kautta koen sen olevan melko yleistä. Itselleni tulee arviolta jokaisena työpäivänä käsiteltäväksi vähintään yksi perintöverotapaus, jossa on luovuttu joko perinnöstä tai testamentista. Osittaiset luopumiset tuntuvat olevan lisääntymään päin ja tämä aiheuttaa haasteita myös perintöverotuksen toimittamiselle. Testamentista luopuminen näkyekin Verohallinnolla myös asiantuntijatyössä. Perintöveropäätösten teossa tarvitaan säännöllisesti asiantuntijan apua ja monesti kyse on testamentista tai perinnöstä luopumiseen liittyvästä tilanteesta. (Ikola henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2018).

Jotta käytännön työssä voitaisiin määrätä oikeat verot oikeille henkilöille, tulee aina ensin selvittää pesän tilanne eli ketkä ovat oikeutettuja perimyksen tai testamentin nojalla omaisuuteen. Jos joku on luopunut testamentista, on selvitettävä luopujan oikeudet pesän varoihin ja päästävä selville siitä mistä osuudesta tai omaisuuserästä luopuja on luopunut. Luopuminen saattaa olla tapahtunut kokonaan tai osittain. Osittain luopumisen kohdalla on erityisen tärkeää selvittää testamenttisaannon oikeellisuus eli onko kyseessä todellakin testamenttisaanto vai kenties perintösaanto, josta ei voi luopua tehokkaasti osittain. Sen jälkeen tutkitaan, kenelle luopujan osuuden kuuluu mennä. Mikäli testamentti ei aiheuta tulkintaongelmia ja on selvää kuka saa testamentista luopujan osuuden, voidaan suorittaa perintöverotus ja laatia perintöveropäätökset kaikille, jotka saavat pesästä osuuden joko perimysjärjestyksen tai testa-

mentin perusteella. On tärkeää, että perukirjan mukana toimitetaan mahdollinen testamentista luopumisilmoitus, niin se voidaan huomioida heti ja perintöveropäätös saadaan laadittua oikein. Mikäli luopumisilmoitusta ei ole huomattu toimittaa Verohallinnolle ja verotuspäätös on laadittu ilman sitä, voivat pesän osakkaat hakea oikaisua perintöveropäätöksiinsä.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli erittäin antoisaa ja ajoittain myös hyvin haastavaa. Aiheeseen tuntui löytyvän koko ajan uusia näkökulmia, jotka tuntuivat tärkeältä ottaa mukaan. Työstä tuli laajempi kuin alkuun ajattelin, mutta ainakin tämä opinnäytetyö toimii erittäin kattavana tietopakettina testamentinsaajalle. Vaikka työskentelen itse perintö- ja lahjaverotustehtävissä, olen saanut työni kautta testamentista luopumisesta valtavasti uutta tietoa. Koen tämän parantaneen ammatillista osaamistani huomattavasti ja jatkossa kykenen paremmin ja itsenäisemmin ratkomaan perintöverotustilanteita, joissa on kyseessä testamentista luopuminen. Toivon myös, että oman oppimiseni lisäksi olen onnistunut avaamaan testamenttiin ja siitä luopumiseen liittyviä asioita ymmärrettävästi kaikille testamentinsaajille ja asiasta muutoin kiinnostuneille.

Opinnäytetyön aihe oli todella mielenkiintoinen ja tuntuu siltä, että aihetta olisi voinut lähteä tutkimaan vieläkin syvemmältä. Rakensin työn kuitenkin niin, että kerroin laajasti perimysjärjestyksestä ja testamentin tekemiseen liittyvistä yleispiirteistä, joten koin, ettei ole kannattavaa kasvattaa työn pituutta ottamalla mukaan aivan jokaisesta testamentista luopumiseen liittyvää yksityiskohtaa. Työ olisi ollut mahdollista tehdä myös niin, että aiheen rajausta olisi tarkentanut ja keskittynyt käsittelemään testamentista luopumista esimerkiksi vain perintöverotuksellisesta näkökulmasta. Kuitenkin sen selvittäminen miten perintöverotus toimitetaan testamentista luopumisen johdosta, vaatii aiheen käsittelyä myös perintöoikeudelliselta kannalta katsottuna. Opinnäytetyöprojektin aikana itselleni heräsi kuitenkin paljon ideoita, joita olisin halunnut työssäni vielä käyttää, joten mahdollisesti jatkankin vielä joskus aiheen parissa työskentelyä esimerkiksi jatko-opintojen myötä.

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. 2010. Perhevarallisuusosoikeus. Alma Talent Oy. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/JACBIXBTEB>.

Aarnio, A. & Kangas, U. 2016. Suomen jäämistöoikeus I, Perintöoikeus.

Aarnio, A. & Kangas, U. 2015. Suomen jäämistöoikeus. 2, Testamenttioikeus. 5. uud. p. Talentum: Lakimiesliiton kustannus. Viitattu 10.9.2017. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/GABBXXBUAGDF>.

HE 68/1995. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 13.-14. osin uudistettu painos. Kirjayhtymä O

Ikola, K. 2018. Perintö- ja lahjaverotuksen asiantuntija, Sisä-Suomen verotoimisto. Tampere. Haastattelu 25.1.2018. Haastattelijana Tuuli Pihlajamäki. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Alma Talent Oy. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/EAFBEXCTCE>.

KHO 3.2.2009 T 256, Finlex

KHO 31.12.2009 T 3757, Finlex

KKO 1972 II 26, Finlex

KKO 7.1.2003 T 2680, Finlex

KKO 24.1.2006 T 940, Finlex

KKO 31.3.2014 T 704, Finlex

Kolehmainen, A. 2016. Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa T. Miettinen (toim.) Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy.

Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2012. Jäämistösuunnittelu. Viitattu 27.1.2018. Alma Talent Oy. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/JAEBBXXTBBAEC>.

Koponen, J. 2017. Kuolinpesän osakkaan opas. Helsinki: Verotieto Oy.

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57 muutoksineen.

- Lohi, T. 2011. Legaatinsaajan oikeusasemasta. Helsinki: Talentum.
- Norri, M. 2017. Perintö ja testamentti – Käytännön käsikirja. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Peda.net www-sivut. Viitattu 27.1.2018. <https://peda.net/>
- Perintökaari 5.2.1965/40 muutoksineen.
- Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378 muutoksineen.
- Puronen, P. 2015. Perintö- ja lahjaverotus. 11. uud. p. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Puronen, P. 2009. Näin onnistut perintöverosuunnittelussa. Talentum Media Oy
- Salo, K. 2012. Sijaantulo-oikeus testamentissa. Viitattu 18.1.2018. <https://www.opuslex.fi/artikkelit/perhe-ja-perinto/sijaantulo-oikeus-testamentissa/>
- Tuloverolaki 30.12.1992/1535 muutoksineen.
- Verohallinto 2017. Ennakkoratkaisuhakemusten tekeminen ja siihen annettava päätös. 13.10.2017. A208/200/2017
- Verohallinto 2017. Hinnasto Verohallinnon maksullisista palveluista.
- Verohallinto 2015. Perunkirjoituksen toimittamisajan ja/tai perukirjan jättöajan pidentämistä koskevan hakemuksen jättämisen määräaika. A208/200/2015.
- Verohallinto 2014. Osittainen testamentista luopuminen eräissä tilanteissa. 24.11.2017.
- Verohallinto 2017. Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa. 28.9.2017. 49/200/2017
- Verohallinto 2013. Verohallinnon suoritteiden maksullisuus. 9.1.2013. A258/200/2016
- Verohallinnon www-sivut. Viitattu 6.1.2018. <https://www.vero.fi>
- Veronsaajien palvelu www-sivut. Viitattu 6.1.2018. <http://veronsaajat.vero.fi>

LIITE 1

ILMOITUS TESTAMENTISTA LUOPUMISESTA

Vainaja: Tiina Toivanen, 121212-1111

Testamentinsaaja: Pertti Piirainen, 101050-2222

Ilmoitus: Luovun testamenttisaannostani Tiina Toivasen (121250-1111) jälkeen. En ole ryhtynyt millään tavoin testamenttiin.

Tampereella 5.3.2018

Allekirjoitus

Pertti Piirainen

LIITE 2

ILMOITUS TESTAMENTISTA OSITTAIN LUOPUMISESTA

Vainaja: Tiina Toivanen, 121250-1111

Testamentinsaaja: Pertti Piirainen, 131160-2222

Ilmoitus: Ilmoitan ottavani testamenttisaantoni Tiina Toivasen (121250-1111) jälkeen vastaan osittain. Otan vastaan rahavaroja 19 900 euroa ja luovun testamentista muilta osin. En ole ryhtynyt millään tavoin testamenttiin.

Tampereella 5.3.2018

Allekirjoitus

Pertti Piirainen